

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pili, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 8 (626)

2007 m. balandžio 21 d. Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Š iame numeryje

3 Antanas KARMONAS
„DVILONIŲ
RESPUBLIKA“

4 Lėna GOCENTIENĖ
ATSIMINIMŲ
TAKU

5 Aleksandras Adamkavičius
Armanavičių Romos
katalikų parapijos
lietuviai

7 Julius NORKEVIČIUS
TELŠIŲ RAJONO
SPAUDA METŲ
VINGIUOSE

PRENUMERUOKITE !!!
2007 METAMS

„Vorutą“

1 mėn.	–	2.90 Lt
3 mėn.	–	8.70 Lt
6 mėn.	–	17.40 Lt
12 mėn.	–	34.80 Lt

indeksas 0135

„Vorutą“ galima
prenumeruoti internete

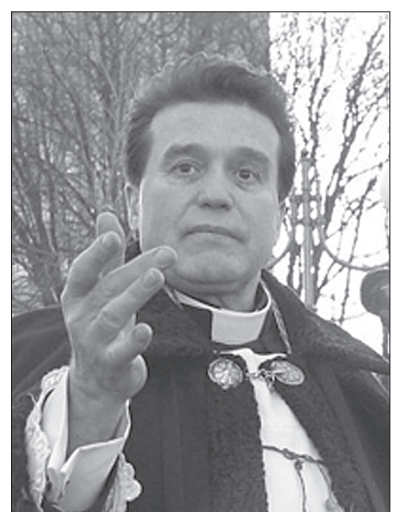
BALTARUSIJOS SOSTINĖJE – PAMALDOS LIETUVIŲ KALBA

Vyskupas Antonijus Demianka

Šventųjų Simono ir Elenos bažnyčia Minske

Klebonas Vladislavas Zavalniukas

Trečiąją Didžiojo pasninko sekmadienį raudonojoje šventųjų Simono ir Elenos bažnyčioje lietuviškai kalbantiems tikintiesiems buvo atlaikytos Šventos Mišios, kurias aukojo šios parapijos klebonas, Pietryčių dekanato dekanas, Vladislavas Zavalniukas.

Ši bažnyčia lietuviškomis mišioms buvo pasirinkta ne atsitiktinai. Joje nuolat vyksta pamaldos ne tik baltarusių, lenkų kalbomis,

bet ir daugeliu kitų, pavyzdžiui, italų. Kunigas Vladislavas baigė Rygos kunigų seminariją, dirbo daugelyje Tarybų Sąjungos bažnyčių. Jo pirmoji darbo vieta buvo bažnyčia Mogiliove. Į Baltarusiją buvo perkeltas XX a. 9 – jame dešimtmetyje ir aktyviai įsijungė į bažnyčios baltarusinimo veiklą.

Šv. Mišiose dalyvavo Lietuvos diplomatinės atstovybės Baltarusijoje darbuotojai, Lietuvos Respublikos įgaliotasis pasiunti-

nys Edvinas Bagdonas. Taip pat dalyvavo vyskupas, Minsko – Mogiliovo archiepis, vyskupijos administratorius Antonijus Demianka. Jis padėjo susirinkusiems tikintiesiems už jų pastangas rengti pamaldas ir klausytis Dievo balso gimtąja – lietuvių kalba. Po pamaldų su vyskupu buvo aptarta galimybė lietuvių kalba rengti ne tik pamaldas, bet ir vaikų katechizaciją sekma-

Nukelta į 6 p.

Sveikiname

Garbingo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname Vilniaus krašto lietuvių sąjungos išeivijoje pirmininką tvėrėčną Bronių Saplį. Linkime geriausios sveikatos ir sėkmės Tėvynės labui.

„Vilnijos“ draugija
Lietuvių švietimo draugija „Rytas“
„Vorutos“ redakcija

Bronius Saplys 2006 m. rugsėjo 1 d. Turgelių lietuviškoje mokykloje sveikina pirmokus Danos Buinickaitės nuotr.

NUOLANKUS BŪRŲ PAMALDUMAS – KRISTIJONO DONELAIČIO POEMOS „METAİ“ PAGRINDINĖ AŠIS

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

Kristijonas Donelaitis

Kalbant apie sinkretizmą, poeto ir kunigo Kristijono Donelaičio kūryboje Biblija, palyginus su tuometine dažno jos skaitymo – citavimo praktika, mažai figūruoja. Lietuvių poeto „Metuose“ labai nedaug randama tiesioginių citatų ar parafrazių; kur ne kur sumirga vienas kitas biblinis įvaizdis (Adomas ir Ieva, „prarakai“, Dovydas). Poemoje jaučiamos netiesioginės Biblijos populiarizacijos per pamokslus ir postiles.

Kaip krikščionių dvasininkas, būrų poetas savo užrašuose gausiai, o grožinėje kūryboje mažai, operuoja Biblijos įvaizdžiais, citomis arba nuorodomis į atitinkamas jos vietas. „Metuose“ tiesioginių aliuzijų į Bibliją retai pasitaiko: poemoje po vieną kartą minimas Biblijos motyvas apie pirmųjų žmonių – Adomo ir Ievos išvargimą iš Rojaus, „šventųjų prarakų žodžiai“, Dovydo psalmių atgarsiai („Kaip šventas mums praneša Dovyds...“), žmogaus ir žolės, ypač

Nukelta į 2 p.

NUOLANKUS BŪRŲ PAMALDUMAS – KRISTIJONO DONELAIČIO POEMOS „METAİ“ PAGRINDINĖ AŠIS

Birutė ŽEMAITAITYTĖ, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

žmogaus ir pumpuro paralelė. Tarybinio literatūrologo Leono Gineičio (1920 – 2004) pastebėjimu, čia kur kas dažniau operuojama sąvoka Dievas (pagal J. Kabelkos žodyną 103 kartus), tačiau dažniausiai liaudiško priežodžio prasme („želėk Dieve“, „Dieve duok“). Dievą, kuris ne tik „kožną [...] vis su pasimėgimu sotin, bet ir dėl žmogaus griekų [...] vargina svietą“, poetui primena visi gyvi padarai (gervinas, lakštingala, gandras). „Metuose“ palyginti yra nuosaiškių konfesinių terminų; jie sutinkamai veikėjų monologuose: angelas (1 kartą), mišia (2), kunigas (4), krikščionis (6), bažnyčia (8), poteriai (9). Dar labiau patraukia dėmesį K. Donelaičio santykis su Kristumi. Įrašydamas metrikų knygose savo kūrybos maldelių, poetas kartais vis pamini Jėzaus vardą, tačiau grožinėje kūryboje randame tik vienintelį atvejį – „Pons Kristus“ – Selmo monologe. O surinkimininkai labai dažnai minėdavo šį vardą, jo kančias savo maldose ir giesmėse.

Nors dauguma K. Donelaičio mokytojų Karaliaučiaus universitete priklausė pietizmui (Pietizmas – moralinis žmogaus atsinaujinimas, giliai dievobaimingas krikščioniškas pamaldumas bei atsakymas pasaulietišku tuštybiu, darbais pasireiškias meile artimui; tokio nusiteikimo guvi srovė pradedant XVII amžiumi buvo nukreipta prieš viešosios Bažnyčios ortodoksiją – sustingimą; žr. „Pietizmas Mažojoje Lietuvoje“ - <http://www.mazoji-lietuva.lt/article.php?article=449>), Kristaus vardas „Metuose“ paminimas tik vieną kartą: „Ir pats pons Kristus pats bei jo mokintinių raštai“ (RG 112). Bet bažnytinių knygų pastabose būrų poetas rašo apie „šventuosius pėdsakus Jėzaus, palikusio mums pavyzdį, ir apie mūsų švenčiausią Jėzų, kuriam velnias kažką prikišo“ (Gineitis, 2002, 185).

Be Biblijos ir giesmyų, autorius bus naudojėsis ir kitais religinio mokymo raštais, ypač pamokslų rinkiniais – postilėmis. Besiremiant „Metų“ turiniu (konfesine daktika) ir stiliumi (kreipiniais: „girdėkit“, „klausykite“), istorinėmis analogijomis yra pagrįstai manoma, kad K. Donelaičio kūriniai buvo skaitomi iš sakyklos. „Bene todėl religinės populiarizacijos motyvai girdimi „Metų“ veikėjų pietistų Selmo, Lauro monologuose, o kartais ir autorinėje kalboje“ (Gineitis, 1990, 354). Antai pagrindinis „Metų“ veikėjas „šaltysius pareiĝingasis Pričkus“ plėteliau pasakoja apie pirmųjų tėvų – Adomo ir Ievos – nupuolimą, tačiau kūrinio autorius šį epizodą ne tik transformuoja pagal pietistinius savo laikų pamokslus, bet dar ir savitai pritaiko prie kuriamo veikėjo mentaliteto bei gyvenimiškos patirties, vadinasi, panaudoja psichologinės charakteristikos reikalui. Taip traktuojamas epizodas, vietoje bažnytinės sakralinės, „Metuose“ įgyja pasaulietinę mitinę tonaciją. Dovydiškų verstų giesmių aidai girdėti ir poemose: „Mes silpni daiktai, kaip šventas mums praneša Dovyds, / Nei žolelės ant laukų, dar augdami, žydime“ (VD, 44).

K. Donelaičiui labai svarbu didaktiškai paaiškinti būrams jų žemiškųjų vargų, sunkaus gyvenimo priežastis. Pavyzdžiui, anot literatūros tyrinėtojos Dalios Čiočytės, „Pavasario darbuose“ vargų priežastis aiškina bibline legenda apie pirmuosius žmones: „Ak, Adom! Tu pirms žmogau išdykusio svieto, / Tu su savo Ieva, sode pavasarį švęs-

dams / Ir gėrybes uždraustas slaptoms paragaudams, / Sau ir mums, nabagėliams, daug padarei vargelių. / Dievs, tave koliodams ir žemę visą prakeikdams, / Dėl ras-pustos tos iš rojaus išmetė laukan / Ir su rūpesčiais tavo duoną paliepė valgyt“ (PL, 25); „Ak, Adom! Tu, peržengdams prisakymą dievo, / Sau ir mums padarei vargus ir didelę bėdą.“ (PL, 26). Pateikiama ironiška pirmosios nuodėmės pasekmių traktuotė: „...kiek džiaugsmo judu sulaukėt, / Kaip susivaidijęs ant lauko juma sūnelis / Barės rūstaudams, ir brolis numušė brolių?“ (PL, 25 – 26) ir pastanga suprasti pirmuosius žmones – jie nežinoję tų pasekmių: „Tu su savo Ieva juk dar nebuvote bandę, / Kaip jūsų veislės pulks ant svieto šio prasiplatins / Ir kiek vargo jums įsai padarys užaugdams“ (PL, 25). Švietėjiškame kontekste natūraliai aktualizuojama Adomo ir visų žmonių bendrumo idėja (mes, kaip tu). Vargo būti poemos autorius motyvuoja perfrazuodamas biblinį priesaką Rojų prarandančiam žmogui („Darbo reik, nes kožnam dievs paliepė valgyt“ (RG, 91)). Vargas aiškinamas ir saiko idėja (motyvuota antikos bei klasicizmo estetikos) reiškia teigiant Dievo dosnumą: „Dosingas Dievs kiekvieną žino pasotint; / Ale su pilnoms saujoms mus vis šert nežadėjo“ (ŽR, 142; Čiočytė, 1999, 64).

Konkrečių veikėjų lūpomis poetas, apmąstydamas nedoro žemiškojo žmonių gyvenimo priežastis ir pasekmes, akcentuoja ne fatališką biblinį prigimtines nuodėmės ir neišvengiamos bausmės postulatą, o humanistiškai etinį žmogaus asmeninės atsakomybės už savo elgesį aspektą.

K. Donelaitis savo nenumaldomą rūpestį ir skausmingą nerimą dėl visai lietuvininkų kaimo bendruomenei, pačiai jos egzistencijai iškilusių grėsmės, perkėlė į didžiausio dvasinio jos autoriteto Selmo, pagal savo polinkius ir gebėjimus gal net galima surinkimininkų sakytojo (nors poemose apie tai nekalbama), interesų ratą, paverstą gausių ir plačių jo kalbų vienijančia asiimi. Šis senas būras, ištikimiausias lietuvininkų bendruomenės papročių ir įpročių, jos agrarinės kultūros tradicijų saugotojas ir atkakliausias gynėjas, apie grėsmę, iškilusią ne tik darniai ir nuosakiai kaimo gyvensenai, bet ir pačiai lietuvininko būro sielai, ypač jo dorovingumui, visur ir visada byloja su didžiausia širdgėla, kai kada ir su neviltingumu, bet dar nepraradęs vilties ir tikėjimo dvasine savo gentainių sveikata, jų atsparumui blogiui, kurį jis paprastai nusako šėtono ir pragaro įvaizdžiais. Katalikiškos pakraipos išeivijos literatūros istoriko Jono Griniaus (1902 – 1980) manymu, K. Donelaičiui Selmas yra pagirtinas „gaspadorius“, nes, kaip dera doriems krikščionims, vykdo Dievo valią. Nors poetas to tiesiai nepasako, bet Selmas yra kaip tikras pietistas, lietuvininkas surinkimininkas, krikščioniškos lietuviškos kaimo išminties Saliamonas. Todėl niekas labiau nesupranta rankų darbo vertės kaip Selmas, nes darbas yra Adomo palikimas bei Dievo valios vykdymas.

Selmas karštai smerkia Bažnyčios bei mokyklos kurie esą slegiami mokesčių šmeižėjus, ir godžius svetimų įpročių pamėgdžiotojus. Jis puikiai auklėja savo vaikus, pamokslauja prieš keiksmus ir apgaules, liūdi, kaip viskas prie senojo „amtmno“ buvę gera ir gražu. Selmas prabyla dinginga malda, rodančia K. Donelaitį esant

tikrą poetą. Jis providentiškai teigia, kad Dievas taip norėjęs ir patvarkęs; ponai turi viešpatauti, kaip nori Dievas, o būrai būti neturtingi ir prislėgti. Išimtinė kilmingųjų padėtis nėra joks nuopelnas, ir smerktina, kai dėl to didžiuojamasi. Pamaldusis Selmas ne ponas, o būras. Jo namai prasti, valgis paprastas, jis geria vandenį ir „puspyvę“, vilki naminiais „trinyčiais“, žiemą skranda. Bet, nepaisant sunkių laikų, kai tenka valgyti barščius ir plutas, „jis tvarkingai moka mokesčius vyresnybei, bažnyčiai ir mokyklai. [Jo namas – aut. past.] išpuoštas kaip bažnyčia, stalas su šventomis knygomis kaip altorius. Bet knygos skaitomos, to jau vaikai moka. Po dienos vargų ir darbo, pasidžiaugiama maldinga psalme ar giesme, ir taip palengvinamos žmogaus būties kančios“ (Gineitis, 2002, 138).

Poetas Selmo lūpomis apgailestauja, kad dar daug yra pasaulyje netikinčių į Dievą: „Ak!“ tarė Selmas, „jau per daug yr sviete bedievių, / Ant kurių liežuvio velniai šokinėja / Ant kurių liežuvių vis velniai šokinėja. [...] Su perkūnais ir velniais iš patalo kopia. / O paskui jis, taip savo namą pra-keikęs, / Su visais velniais šeimyną ragina dirbti. / [...] Su tokiom žegnonėms pekliškoms įžegnojęs, / [...] Taip jis su velniais išauštant imasi darbus“ (VD, 46). Kaip matyti, visa donelaitiško „bedievio“ diena praeina besikeikiant ir velnių begarbinant, pamiršus poterių kalbėjimą ir tikrąjį Dievą. Anot K. Donelaičio, lietuvininkui yra didelė gėda būti tokiu bedieviu; jis daro gėdą visai Lietuvai: „Kad lietuviškas tūls smirdas irgi bedievis / Lietuvai ir lietuvininkams mums gėdą padaro. Taip ant svieto jau, kaip mums šventas praneša raštas, / Vis pulkelis miels viernųjų buvo mažesnis, / Kaip ansdurnas pulks nelabųjų irgi bedievių“ (RG, 112). Autorius netikinčius pietistiškai gėdina ir gąsdina amžinu pražuvimu – „pekla“: „Ak jūs, neprieteliai! Jūs, išpiudyti bedieviai! / Ar nesibijotės, kad jus pekla prasisvėrus, / Taip šventas dienas atšvenčiant, tuo pražudytų? / O nesigėdite tarp krikščionių dar pasirodyt“ (RG, 110).

Už tai, kad ir šiomet gyvi bei sveiki būrai sulaukė šiltų dienų, turi dėkoti Visagaliui: „Ak“, tariu, „kaip visai niekings mūsų veikalas amžio. / Mes silpni daiktai, kaip šventas mums praneša Dovyds, / Nei žolelės ant laukų, dar augdami, žydime“ (VD, 45). Taip pamokslauja dorasis būras Lauras, sakydamas, kad žmonių gyvenimas kaip trapios trumpaamžės žolelės.

Poetas gailisi praėjusių laikų, nes tuomet visi į Dievą tikėjo ir Jo bijojo: „Ak! Kur dingo viežlyboms jau mūsų gadynių“ (RG, 90), „Ak tu, šventas Dieve! Kokią gi gadynę sulaukėm. / Ak, kokios tamsybės jau apjokino svietą! / Pons ir tarnas jo peklon tik bėga ir bėga. / Dievą viens nieku laikydams“ (ŽR, 123 – 124). Kvailu pataikūniškumu ypač piktinasi K. Donelaitis; juk Dievo niekam nevalia paniekinti. Jį turi gerbti būrai ir ponai, nes tik iš Jo malonės viską gauna. Pagirtinas Selmas ragina būrus atsakyti savo netikuso būdo ir dar primena Dievo „zokaną“: „Taigi pameskim jau tokį netikusį būdą“ (ŽR, 124 – 125). Reikia džiaugtis Dievo duotomis gėrybėmis ir jas vertinti bei protingai naudoti: „Ar ne gerai, kad Dievs ugnelę mums dovanojo? / Bet ir malkos reik, kad nori stubą pašildyt“ (ŽR, 126). Ir nepamiršti Aukščiausiam, kuris dovanojo ugnią, padėkoti už viską – moko Pričkus.

Dievo valia viskas yra padaryta taip, kaip šiuo metu yra ir tuo visi privalo „pasikakinti“ ir nenuliūsti dėl savo dalios, juk Aukščiausias viską sutvarko taip, kaip būtų geriausiai: „perdaug dėl to nenusiminkim! / Juk be Dievo sviete nieks negal nusi-duoti.“ (ŽR, 138). Svarbiausia (tiek būrams, tiek ponams) – sąžiningai dirbti savo darbus, – išmintingai pamoko Selmas. Jis dar ir rūsčiai primena, kad tik Visagalis lemia kiekvieno blogo žmogaus likimą ir ypač ponai privalo teisingai atlikti savo luomo pareigas, nes jiems galia duota vykdyti teisingumą, prieš kurį jie dažnai nusikals-ta. Tam turi galią ir valią tik pats Dievas: „Dievs ant sosto prakilnaus tau paliepė sėstis [...] Algą kiekvienam, kaip pelnęs yr, su-davads.“ (ŽR, 138 – 139). Pagrindinė „Metų“ idėja yra teocentrinė: Viešpats paleido žmogų į pasaulį, paskyrė vietą bei darbą, juo rūpinasi ir neapleidžia, tačiau taip pat ir reikalauja sąžiningai atlikti pareigas.

Liūdnei su nostalgija senyvas Selmas kalba apie žmonių dienelių trumpumą, apie visišką nežinomybę, kuri visus užvaldo ir pateikia daug klausimų be atsakymų: „Ak, kaip veikiai žmogiškos nudyla dienele!“ (ŽR, 143 – 144). Didžiausio būrų autoriteto dievotojo Selmo oracijose dažniausiai iškyla mintys apie žemiškojo gyvenimo pabaigą, pranašaujama Naujajame Testamente. Tačiau poetas niekur nebando atkurti Biblijos scenų, kuriomis siektų pašiuropinti skaitytojus. Dievas gerai žino visus atsakymus ir seniai yra sumanęs, kaip gyvens kiekvienas žmogus: „Tu pirm amžių, kaip mes dar dūmot negalėjom, / Jau išmislijai, kaip kartą mes prasidėsim“ (ŽR, 144 – 145). Taip jis pamokslauja, kaip koks sakytojas surinkime. Jie nieko neišmano ir nežino, ką Dievas jau yra sumanęs, bet turi pasitikėti ir nuolatos prašyti Jo malonės ir paramos: „Tu dar ir toliau mus išlaikyti galėsi / Rūpink tėviškai, kad vėl jau vasara rasis“ (ŽR, 146 – 147). Nuolankiai prašo Dievo kaip tikras pietistas Selmas, vadin-damas Aukščiausiąjį savo „tėtučiu“. Tai visiško nusižeminimo ir didžiulės meilės Jam retorinis mažybinis kreipinys, toks pat kaip nuolankių surinkimininkų maldose.

„Bet ir viežlybų krikščionių dar nepri-stokom“ (RG, 111). Taip Selmas tebetiki kaimo bendruomenės dvasiniu sveikatin-gumu, įkūnytu krikščioniškosios pasaulė-jautos ir patriarchalinės gyvensenos tradi-cijose. Poetas Selmo lūpomis, norėdamas paaštrinti sugedusiai dabarčiai gresiantį pavojų, pasiremia net Šventojo Rašto žodžiais: „Taip ant svieto jau, kaip mums šventas praneša raštas“ (RG, 111). Istorikai yra pastebėję, kad vaizduojamuoju laikotarpiu vokiečių pamaldumas ištis buvo daug mažesnis negu lietuvininkų.

Literatūra

1. PL, VD, RG, ŽR, fragmentas, 1956: Donelaitis Kristijonas, *Metai*, Vilnius: Valtstybinė grožinės literatūros leidykla, 1956.
2. Čiočytė, Dalia, 1999: *Biblija lietuvių literatūroje. Santykio variantai: imitacija, transformacija, deformacija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999 (serija „Naujosios literatūros studijos“).
3. Gineitis, Leonas, 1990: *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha. Monografija*, Vilnius: Vaga, 1990.
4. Gineitis, Leonas, 2002: *Is vokiškųjų raštų apie Kristijoną Done-laitį*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002 (serija „Senoji Lietuvos literatūra“).
5. Grinius, Jonas, 2001: „Kristijono Donelaičio sužalotas veidas“, *Egzodo Donelaitis: lietuvių išeivių tekstai apie Kristijoną Donelaitį*, Vilnius: Aidai, 2001, 261-302.
6. Kabelka, Jonas, 1964: *Kristijono Donelaičio raštų leksika*, Vil-nius: Mintis, 1964.

„DVILONIŲ RESPUBLIKA“

Antanas KARMONAS, Ignalina

Dabartinės žiniasklaidos puslapiuose, atrakcijų tikslais, retkarčiais sumirga Vilniaus teatrališkos „Užupio respublikos“ bei sarkastinis „Didžiasalio zombių respublikos“ pavadinimai.

Dažnas lietuvis yra girdėjęs ir apie „mažąją valstybėlę“ Lietuvos valstybėje, Perlojos respubliką, dzūkų įkurtą 1918 m. lapkričio 13 d. Dzūkijos pakraštyje. Tačiau ne kiekvienas žino, kad tokių „nykštukinių respublikų“ 1918 m. Lietuvos valstybėje buvo įsikūrusių ir daugiau. Jų „nepriklausomybė“, gyvavusi tik kelis metus, greitai buvo užmiršta. Dabar šalies istorijoje ne visos jos minimos. Viena iš tokių – „Dvilonių respublika“.

Istorinės aplinkybės

Artėjo I Pasaulinio karo pabaiga. Didžiasias Europos valstybes purtė vidaus neramumai. Mažesnėms pavergtomis tautoms švystelėjo laisvės spindulys. Ir Lietuvos žmonėms įsižiebė viltis turėti savo valstybę. 1918 m. vasario 16 d. lietuvių tautos didžiaviriai pasirašė Nepriklausomybės Aktą, nors Lietuvoje dar buvo okupacinė kaizerinės Vokietijos kariuomenė. Į Šiaurinės Lietuvos pakraštį, buvusią pafrontės zoną, dar neišvykus germaniškiesiems okupantams, „laisvę“ pradėjo nešti nauji okupantai. Nualintame karo krašte kūrėsi politinės organizacijos. Jų vedliai žadėjo žmonėms naują „rojų“ ir kvietė eiti jų vedamais keliais. Kūrėsi savivaldos. Net maži regionėliai norėjo būti nepriklausomi, savarankiškai patys tvarkytis. O patirties jokios. „Valdžios“ keitėsi kaip pirštinės. Tas vyko ir Švenčionijos regiono centre Švenčionyse. Žmonės juokavo: „gulam su viena, keliamės su kita valdžia“. Tą posakį akivaizdžiai patvirtina toks faktas. Per nepilnus dvejus metus, kai iš Švenčionių miesto pasitraukė kaizerinės Vokietijos kareiviai (1918 11 25), iki lenkų generolas Želigovskis okupavo Švenčionis (1918 10 10), miestas „iš rankų į rankas“ ėjo devynis kartus (1). Devynis kartus Švenčionyse ir jų apylinkėse keitėsi politinė valdžia. O Dvilonyse visą tą laikotarpį „valdžia“ buvo pastovi.

Kaimo istoriniai štrichai

Dvilonys – kaimas Švenčionių r., Strūnaičio apyl., 7 km į p. nuo Švenčionių, Gudijos pasienyje. Gyvenvietė minima XIX a. lenkiškose (2) ir vėlesnėse lietuviškose enciklopedijose (3). Manoma, kad kaimas įsikūrė gana anksti. Iki XVI a. buvo kupetinis. Gatviniu tapo po Žygimanto Augusto 1557 m. įvykdytos žemės reformos. Buvusio kupetinio kaimo valstiečiai kūrėsi ant savo „rėžių“. Kaimas išsistatė abipus svarbios Lietuvių genties kelio Švenčionių – Svierių atkarpos.

Kaimo senolių atmintis išlaikė pasakojimus apie buvusio kupetinio kaimo rudimentus: šulinį ir aikštę. Juos priminė šimtmečius kaimiečių kartojami posakiai:

- 1) „šniūruoja, kap kamarnykas aikštės tvorą“ (skirstantis dviloniškiamis iš kupetinio į gatvinį kaimą, žemės matininkas aikštėje ant tvoros rąsto žymėjo valstiečių rėžių eilę,
- 2) „kai Bukašulnis keltuvą ganė“.

Po valakų reformos bendras kaimo šaltinis, buvęs niekieno žemėje, atsidūrė valstiečio Buko žemės rėžyje. Jis šaltinį pagilino, aptvėrė, padarė medinį rentinį, pastatė svirtį. Šaltinis tapo šuliniu. Už šulinio paslaugas Bukas iš kaimynų pareikalavo sau privilegijų: atleisti jo šeimą nuo galvijų ganyimo pareigos. Kaimiečiai sutiko, nes šulinių neturėjo. Kaimo bendruomenėje atsirado posakis: „Buko keltuvą (galvijus) šuliny su ganė“. Tai truko ilgai. Buko šulinio pavadinimas tapo žinomu platesnėje apylinkėje. Net ir Bukų genčiai kaime išnykus, šuliny buvo vadinamas jo vardu. XIX a. kaime buvo iškasti 5 nauji, gilesni šuliniai. XX a. viduryje kaime tapo moda turėti savo šulinį su cementiniu rentiniu ir pirtį. 1958 m. Dvilonyse jau buvo 29 šuliniai. Tačiau, užėjus sausmečiams, prireikdavo ir Bukašulnio paslaugų, nes jis neišdžiūdavo. Todėl šimtmečių bėgime dviloniškiai vis gelbėdavo šulinį nuo visiško užakimo. Net pirtį prie jo buvo pasistatę.

Dvilonys XX a. pradžioje buvo didžiausias gatvinis kaimas pietiniame Švenčionių r. pakraštyje. Lietuviakalbė, etninė lietuvių gyvenvietė. Enciklopedijose minima, kad 1866 m. kaime gyveno 109 katalikai, o 1936 m. – 469 gyventojai (4). Kaimas ir jo žemės plyti pelkių,

vandenviečių ir miškų apsuptyje. Geografinė aplinka turėjo įtakos ne tik kaimiečių papročiams ir tradicijoms, bet ir gyvenimo būdai. Kaimo pakraštyje dunkso piliakalnis, Pakartuvės kalnu (5) vadinamas. Laukų paežerėse ir paupiuose – legendomis apipinti Bukojo, Aštriojo, Gimos, Pakūtos, Kupolinio vardais pavadinti mitologiniai akmenys.

Savo egzotiškumu išsiskiria Bukasis akmuo. Apie jo atsiradimą ir legenda įdomiausia, supinta iš daugybės Dvilonių kaimo vietovardžių (6). Tai didžiausias ŠR Lietuvos pakraščio riedulys: rausvo stambiagrūdžio granito, su dideliais balzgano žeručio intarpais, kurie apšviesti vakarėjančios saulės, išspūdingai spindi. Akmens viršus primena samanotos bakūžės stogą. Jo tik antžeminės dalies matmenys (ilgis – 4,7 m, plotis – 4,2 m, aukštis – 1,75 m) pranoksta visų šio krašto žinomų riedulių gabaritus. Kasant aplink akmenį gilyn, jo ilgio ir pločio matmenys didėja. Iki XX a. vidurio jo aplinkoje skambėdavo pramogaujančio jaunimo dainos, liepsnodavo jonių ir naktigonių laužai. Tačiau dar iki šiol šis gamtos paminklas, apipintas įdomiausiomis legendomis, nežinomas Lietuvos visuomenei.

Dviloniškiai gerbė bočių papročius, turėjo daug tradicinių pramoginių švenčių. Viena jų – arklių plaukimo varžybos Skerdžiaus ežere (kaimo pakraštyje). Šios varžybos turėjo šimtametes tradicijas. Legenda mini, kad kunigų kunigas (kunigaikštis), medžiodamas šventajame Gojaus miške, raitas ant eržilo vijosi pašautą taurą. Žvėris puolė į ežerą. Raitelis įkandin. Vėliau tą „didiko maršrutą“ stengėsi pakartoti vietiniai valstiečiai. Taip atsirado tradicija birželio paskutinį sekmadienį Skerdžiaus ežere rengti arklių plaukimo varžybas. Renginyje buvo populiarius ne tik vietiniams. Jame dalyvaudavo ir iš tolimesnių apylinkių raiteliai. Atvykdavo ir ponai iš Švenčionių, Strūnos, Svierių, Vidžių ir kitų tolimesnių dvarų. Ponai patys neplaukdavo. Jų arklius vandenį jodindavo samdomi plaukikai. Ponai ant pakrantės kalvų stebėjo varžybų eigą ir lažindavosi iš arklių, žemės sklypų, net iš ežerų žinomi atvejai, kai XIX a. pabaigoje Cirkliškės dvaro grafas Mastauskas pralošė savo eržilą, o Skritutiškės dvarininkas Maslauskas – ežerą (7). Po Pirmojo pasaulinio karo ši „sporto šaka“ prigeso, o 1934 m. varžybų metu nuskendus raiteliui, Dvilonių kaimo senolių buvo pasmerкта ir uždrausta.

1915 m. pabaigoje daugelyje ŠR Lietuvos pakraščio pafrontės kaimų apsisotojo germanų kariai. Pradžioje į Dvilonių kaimą atvyko tik keliolika karių. Po savaitės juos vizitavo pulko vadas Otonas. Patiko jam geografinė aplinka ir įsikūrė visas jo pulkas. Tada kaime 51 sodyboje gyveno apie 350 žmonių. Okupantai rekvizavo visas kaimo pirkias, kamara, pirtis ir kluonus. Kluonuose stovėjo okupantų arkliai. Namų šeimininkams leido gyventi likusiuose pastatuose. Žmonėms gyvenamų būstų trūko. Paežerės ir paupių miškeliuose dviloniškiai rausė žemines. Jo-se slėpė maisto atsargas, gyvulius. Žeminėse glaudėsi ir besislapstančios jaunesnės, dailesnės moterys, merginos. Paauglės kaime pasirodydavo tik skarmalotais drabužiais ir pašinais veidais. Taip jos buvo saugomos nuo germanų kareivių.

Pulko vadas Otonas buvo prūsas, kilęs iš Karaliaučiaus. Suprato lietuviškai. Atidžiai sekė įvykius ne tik fronte, bet ir Europoje, ir Lietuvoje. Kaimo žmonių atžvilgiu buvo tolerantiškas. Suprato žmonių socialinę padėtį, skurdą priežastis. Per daug nenaršė miškų. Žmonės kaime alko, bet iš bado nemirė.

Tėvų prašomas pulkininkas 1916 m. kaime įsteigė mokyklą. Mokytoju skyrė prūsų kilmės kariūną, vachmistrą Padorą, kuris mokėjo lietuviškai. Kartais į pamokas atvykdavo ir pulkininkas. Mėgo klausytis lietuviškų dainų.

Kaimiečiams liepė išsirinkti savo civilinę valdžią. Tada kaime gyveno trys gausiausios gentys: Grigonių, Karmonių, Viekių. Joms priklausė apie 90 proc. visų gyventojų. Kiekviena gentis norėjo valdžios žmogaus iš savųjų, bet tam nepritarė kitos gentys. Tai seniūną išrinko iš „mažumos“. Juo tapo Jonas M. Tapęs seniūnu, Jonas labai išpuiko. Pradėjo uoliai tarnauti germanams. Persitengdavo ieškodamas kaimiečių paslėptų gyvulių, sėklų. Žmonės seniūno bijojo labiau nei okupantų. Išvykus vokiečiams, kaimiečiai seniūnui organizavo teismą.

„De jure raštas“

1918 m. lapkričio viduryje germanai iš Dvilonių kaimo pradėjo kraustyti. Pulkininkas, matyt, žinojo, kad Vokietijoje lapkričio 9 d. buvo nuversta kaizerio valdžia, o 11 d. Vokietija pasirašė preliminarinės kapituliacijos aktą. Tačiau tai dar buvo paslaptis kitiems. Pulkininkas Otonas karių išvykimą iš kaimo nusprendė „apvainikuoti spektakliuku“. Prieš tai iš seniūno pareigų atleido Joną M. Iš trijų didžiųjų genčių pasirinko po vieną sumaniausią atstovą, gentainių tarpe turėjusių didžiausią pasitikėjimą – Antaną Grigonį, Antosių Karmoną, Vladą Vieką ir juos paskelbė kaimo „prezidentine taryba“. Savo buvusio buto šeimininką Antosių Karmoną paskyrė tos tarybos pirmininku, pavadindamas jį „Dvilonių respublikos prezidentu“.

Išvykimo dieną pulko vadas surengė „prezidentinės tarybos narių priėmimą“. Juos pavaišino ir apdovanojo: paliko vokiečiams netinkamus kelis arklius. Liepė sukviešti visus kaimo žmones atsisveikinimui.

Vienoje kaimo aikštės pusėje išsirikiavo germanai, kitoje sustojo dviloniškiai. Jų priešakyje – „prezidentinės tarybos“ nariai, raiti ant dovanotų leigsvių karo žirgų. Pulkininkas Otonas, lydimas raitų dviejų savo adjutantų, priėjo prie kaimiečių būrio. Davęs komandą: „klausyt“, išvyniojo į ruoną susuktą didelį popieriaus lapą. Skaitė lėtai vokiečių ir lietuvių kalbomis rašto tekstą:

„An den Präsidenten der Republik Dvilonys

Das Deutsche Reich erklärt und anerkennt die Unabhängigkeit der Republik Dvilonys und nimmt die diplomatischen Beziehungen mit dem neu gebildeten Staat – Republik Dvilonys auf.

Der Präsidentenrat ist für die öffentliche Ordnung des neuen Staates zuständig.

Im Namen des Deutschen Kaisers Oberst Otonas.

Dvilonių Respublikos Prezidentui

Vokietijos imperija pripažįsta, palaiko diplomatinis kontaktus ir skelbia, kad Europoje susidarė nauja valstybė – Dvilonių Respublika. Už viešąją tvarką naujoje valstybėje atsako prezidentinė taryba.

Vokietijos kaizerio vardu įgaliotas Pulkininkas OTONAS“ (Pulkininko didelis parašas)

Raštą įteikė buvusiam buto šeimininkui, dabar jau „prezidentui“. Ant peties užkabino šautuvą, davė kelis šovinius. Adjutantas įteikė „prezidentui“ metalinį šalną, pilną kaizerinių monetų. Pasakė, kad tai atlyginimas dviloniškiam už jų pastatų trejų metų arendą. Žmonėms liepė ploti. Kareiviai saliotavo. Po salvių germanai su gurguolėmis pajudėjo iš kaimo.

Kaimiečiai likę vieni, netvėrė džiaugsmu. Kitokios valdžios nebuvo, kaip vadinamoji „prezidentinė taryba“. Žmonės išsiskirstė į savo namus „kuoptis“.

Prezidentas irgi grįžo namo. Gautą raštą (apie 0,5 m ploto), kaimynų apčiupinėta, priklijavo prie sienos pirkios krikšte po šventais paveikslais. Ten jis taip išbuvo dvejus metus. Kai šį kraštą užgrobė lenkai, raštas buvo apsuktas raidėmis į sieną ir vėl priklijuotas toje pat vietoje.

Išvykus iš kaimo germanų okupantams, dviloniškiai vėl tapo savo sodybų šeimininkais. Iš tvartų, duobių persikėlė gyventi į pirkias. Susivėdė iš miškų slėptus varganus gyvulėlius. Grįžo į namus nuo okupantų „kavotos“, suodžiais išpetais veidais moterys. Susinėšė sėklas ir kitas slėptas gėrybes. Atsargos buvo labai kuklios. Nors žmonės gyveno pusbadžiu, bet visi buvo pakiliuos nuotaikos, draugiški, vieni kitiems padėjo. Bendrai saugojo tą, ką turi.

Prezidentinės tarybos narys Vladas Vieka pradėjo vadovauti savisaugos būriui. Jis mokėjo rašyti. Buvęs caro armijos karys. Fronte buvo sužeistas. Gulėjo Gardino ligoninėje. Apsigyęs žaizdas, iš ligoninės pabėgo ir pėsčias iš Gardino parėjo namo. Į savisaugos būrį buvo įtraukti beveik visi jauni vyrai. Budėjimas vyko kasdien, pamainomis. Pamainą sudarė keturi vyrai. Trukmė – visa para. Budinčiųjų ženklas – dvį ažuolinės kuokos. Sargyba prasidėdavo ryte. Budėtojų pareiga – užtikrinti žmonių ramybę, apsaugoti kaimą nuo valkataujančių pakeleivių, po karo užplūdusių apylinkes.

Prezidentinė taryba numatydavo, o kaimo

žmonės susirinkime tvirtindavo, kur ką sės, kada ir kaip tvers tvorą, kokių žmogų rinks skerdžiumi.

1919 m. pavasarį prezidentinė taryba buvo praplėsta. Įtraukta daugiau žmonių. Pavasaris atnešė naujų problemų. Reikėjo sėti. Trūko arklių ir sėklų. Arklių panaudojimą darbuose sprendė tik prezidentas. Žmonės nuo bado gelbėjosi varpučio šaknimis, medžių pumpurais ir ežerų gėrybėmis. Pradėjus ežeruose neršti žuvims, dviloniškiai intensyviai saugojo paežeres ir paupiuos, kad kitų kaimų žmonės juose nesilankytų ir nekratytų bučių. Sugautas žuvis „valdžia“ išdalindavo kaimiečiams pagal burnų skaičių šeimose.

Jei kas prasikalsdavo, savas „teismas“ skirdavo bausmes: aptverti tvorą, pataisyti kelią, suremontuoti tiltą. Už didesnes „nuodėmes“ – kažkuriam laikotarpiui atskirdavo gyvulius nuo bendros kaimo bandos. Kraštutinė bausmė – langų daužymas.

Neturėdami jokios okupacinės valdžios, nemokėdami niekam jokių mokesčių, žmonės pradėjo atsigauti.

Per dvejus „nepriklausomybės“ metus nė vienas kaimo jaunuolis neišėjo į „svetimą“ kariuomenę. Kaip iš pypkės pasipylė šeimyninės šventės: vestuvės, krikštynos. Vien 1919 m. kaime gimė net 14 vaikų.

Dvilonių kaimo istorijoje žinoma nemažai neįprastų, sakyčiau, net arogantiškų kaimiečių poelgių. Paminėsiu tik kelis: jau minėtas „respublikos“ įkūrimas; 20 metų trukusi ežerų byla su N. Strūnaičio kaimiečiais; dviejų brolių „savanoriškas“ kalėjimas tvarto šiaudiniame stogo skliaute nuo 1944 iki 1953 metų; pirmųjų lietuvių krikšto 750 metų jubiliejaus paminėjimas; kaimo gatvės „išbrukavojimo“ istorija.

Trumpai apie ją

Po Valakų reformos kaimas iš kupetinio persiformavo į gatvinį. Plėtėsi pietų kryptimi palei Lietuvių genties didkelį. Sodybos tūpė abipus kelio, kuris tapo tiesia, plačia kaimo gatve. Šia gatve į Švenčionis įvairiais reikalais vykdavo ne tik aplinkinių kaimų valstiečiai, bet ir ponas Kazimieras Bražinskas, tarpukariu valdęs Skritutiškės dvarą. Po lietaus, ryte praginus kaimo gatvę galvijus, kelias virsdavo „mauru“. Nepatiko tas kelio purvas nei kaimiečiams, nei karieta juo važinėjančiam ponui. Dviloniškiai ėmėsi iniciatyvos išgrįsti gatvę akmenimis, tačiau tam neturėjo reikiamo kiekio lėšų. Dvarininkas Bražinskas sutiko finansuoti dalį darbų su sąlyga, jei dviloniškiai jį iškels kandidatų į Švenčionių seimą ir balsuos už jį. Sandėris įvyko. K. Bražinskas buvo išrinktas Švenčionių seimo nariu. Tačiau ponas, tapęs seimūnu, nenorėjo tesėti pažado. Tada dviloniškiai ponui K. Bražinskui įteikė ultimatumą: „Jei ponas nevykdysit priešrinkiminio pažado, tai mes Jus išnešime iš Švenčionių seimo salės su kėde ir išmesime į gatvę“ (8).

Po šio akibrokšto 1934 m. prasidėjo Dvilonių kaimo gatvės „brukavojimo“ darbai. Ir Dvilonys tapo savo apylinkėje vieninteliu kaimu, turėjusiu akmenimis grįstą gatvę.

Apie savivaldas, ŠR Lietuvos pakraščio „valstybėles“, jų tarpe ir apie „Dvilonių respubliką“, daug informacijos buvo surinkęs, besidomintis etniniu paveldu savamokslis Toleikų kaimo gyventojas Pranas Guiga. Mirė pokariu. Palikuonių nepaliko. Dalį rankraščių, parašytų ant plo-no „gilzinio“ popieriaus kaimynai surūkė. Kitus saugojo jo kaimynas ir giminaitis Stasys Guiga.

Okupantai ignoravo savivaldas, kurios atstovavo etninių gyventojų interesus. Tokių faktų netoleravo. Jie garbino savus veikėjus ir jų talkininkus. Lenkmečiu vietinė spauda liaupsino atvykėlius iš Lenkijos „švietėjus“. Pokariu buvo aprašomi sovietinių partizanų „skriabų“ ir jų talkininkų „žygdarbiai“.

Literatūra

1. Karmonas A. Istorijos mįslės. Utena, 2001. P. 92.
2. Słownik geograficzny Krolewstwo Polskiego. 2T. Warszawa, 1881. P. 306.
3. Mažoji tarybų Lietuvos enciklopedija. IT V. 1966. P. 452.
4. Karmonas A. Istorijos mįslės. Utena. 2001 P. 78.
5. Ten pat. P. 154.
6. Ten pat. P. 38,137.
7. Karmonas A. Ežerų byla. „Žvaigždė“ (Švenčionių r.). 1966 09 05.
8. Karmonas A. Lietuvių genties didkelis. Švenčionys, 2005. P. 222.

ATSIMINIMŲ TAKU

Lėna GOCENTIENĖ, Vilnius

Mamos Lėnos Srūgytės-Gocentienės gyvenimo pasakojimai.
Daug kartų jų klausiausi, įsiminiau, kai ką pradėjau žymėtis, užsirašinėti.
Vėliau juos parodydavau, paskaitydavau, pildydavau.
Jos patikimai vedama, ėjau nuostabių gyvenimo *atsiminimų taku*...

Srūgių tremtis ir sugrįžimas. Kilus I pasauliniam karui, carinės Rusijos kareiviai 1914 – 1915 m. žiemą, kaip ir tūkstančius kitų Prūsijos ir Paprūsės gyventojų, areštavo tėvą Anskį, mamą Elzę ir prievarta išvežė, ištrėmė į Rusijos gilumą. Tiesa, Srūgių duktė dar kurį laiką buvo likusi pas tetą Ievutę Rupkalvikę-Fumrotienę (1888 – 1969 V 29), bet ji, matydama kad abu tėvai toli Rusijoje, davė išgabenti ir mažąją Martą. Jau nugyvenusi amžių, ne kartą suabejodavau: *ar tai reikėjo daryti?*..

Visi trys Srūgiai atsidūrė skirtingose vietose – teko vienam kito teirautis, rašyti laiškus, kol galiausiai vėl buvo susieita į vieną.

Dėl ko paprasti naumiestiškiei ištremti? Iš Prūsijos jau senokai (po 1807 m., panaikinus ten baudžiavą) išėję ir gyvendami Paprūsėje, tebeturėjo ankstesnę pilietybę – carinės valdžios supratimu galėjo sukelti pasipriešinimo akciją. Karo metu tą valdžią, matyt, baimė ir kerštas apėmė... Mintyse ištarkime: *Viešpatie atleisk jiems, nes jie nežinojo, ką darė...*

Todėl aš, Lėna Srūgikė, antrasis Srūgių vaikas, gimiau jau pačioje carinės Rusijos gilumoje: 1916 m. birželio 22 d. Suorovkos kaime Orenburgo gubernijoje (1938 - 57 metais vadinosi Čkalovo raj.; dabar čia – Čeliabinsko sritis). Žinia, pietų Uralo kraštas, esantis tarp dviejų upių – Uralo ir Ilelio – druskinga žemė*). Už jų – upių – prasideda didysis Sibiras. Žemė – gamtiškomis druskomis "pabarstyta" – trąši, tačiau čia visai nebuvo malkų. Todėl šilumai dažniausiai teko kūrenti šiaudus...

Tuo metu tėvai buvo apgyvendinti dar carienės Jekaterinos laikais į Rusiją atkviestų vokiečių šeimoje, kurių pavardė buvo Pėteriai (vok. *Peter*). Įkrito atmintin ne tik jų taupumas ar tvarkingumas, bet ir mums netikėtas šykštumas – paprašius vaikams pieno, mums buvo atsakyta: *O ko jūs čia atsivažiavot?* Tik pagalvokime, ar tremtinys galėjo savo valia čion patekti? Gal vokiečiai – materialistai?..

Tėvai yra sakę, kad Suorovkoje mane krikštijo sakytojas Klimaitis, taipgi nutremtas čion iš Naumiesčio. Jo žmona buvo Pastarnokikė. Vyresnioji sesuo Marta (g. 1907 VII 29, Naumiestyje), nors ir ėjo į vokiečių kolonijos pradžios mokyklą, bet savosios lietuvių kalbos nepamiršo.

Mama turėjo vaikus žiūrėti – aš augau ir Vilus neužilgo gimė (1918 II 27). Tos moterys, kur tur vaikus, negali lakstyti, nes vaikai valgyti nor... Tik žingeidumo vedamas, tėvas eidavo pasižiūrėti į vokiečių baptistų krikštynas – kad suaugusių žmogų visą apiplautų, imdavo už kojos ir nuversdavo į vandenį.

Tremties metais tėvui teko iš ežero vandens druską semti, o moteriškos maišus siuvo ir lopė, kad išdžiovintai druskai būtų kur suberti. Be to, mano tėvas meistravo vilnoms verpti kalvaratus ir pardudodavo arba keitėsi į maistą su vietos vokiečiais. Be kalvio Pėterio šeimos Suorovkoje gyveno ir kitos vokiečių šeimos – Ciperlingis (vok. *Zipperling*), Fišeris (vok. *Fischer*).

Iš tremties visa Srūgių šeima grįžo tik 1920 m. vasaros pabaigoje ar ankstyvą rudenį, nes daržuose jau buvo užaugusios morkos.

Keistas to sugrįžimo kelias: iš pietų Uralo vyko pro Archangelską, Petrogradą. Plaukiant Neva ir sąsiauriu visur matėsi žiburiai. Upėje buvo ramu, o jūroje ėmė sūpuoti. Abu mažiausieji – Vilius ir aš – vėmėme, mama sirgo, o tėvas ir vyriausioji sesuo Marta vis vaikščiojo. Laivas plaukė Baltija – išlipome tik Swinemündėje (dab. Svinoustje,

Lenkija), kuri yra Oderio žiotyse, Stettino mariose. Tuometiniame Vokietijos uoste pasitiko orkestras. Mat, jų supratimu, vokiečiai grįžta į savo žemę... Tikrumoje tai buvo nuplyšę ir vokiško žodžio nemokantys lietuviai. Mažasis broliukas Vilius keionei buvo aprenktas suknele, o čia jis gavo jūreivišką kostiumėlį (sakė – *kostimuką*). Įvykį primena tik ką iš laivo išlipus padaryta fotografija. Sesuo Olga (gimusi 1923 VII 20 Naumiestyje) po motinos mirties – 1955 m. norėjo ją sunaikinti: ir gėda skurdo, ir pavojinga. Šį brangų širdžiai atvaizdą pasiėmiau į Klaipėdą.

Sugrįžusius tremtinius Naumiestyje pasitiko mamos sesuo teta Ieva Fumrotienė. Ji buvo išlaikiusi Srūgių drabužius. Teta pablyškusius vaikus ėmė meiliai ant rankų, iš daržo rovė morkas, ragino jas graužti.

Sunki buvo pradžia. Tėvo nedideli ir nelengvai užsidirbti cariniai pinigai Lietuvoje jau nebegaliojo. Nenusisėkė ir kitur: pasukbėjus priimti Lietuvos pilietybę – nebegalėjo gauti ir Vokietijos dalinamos pašalpos. Pilietybės reikalams reikėjo turėti kilmės dokumentų. Tėvas išėjo jų parsinešti į Saugas, pas evangelikų parapijos kunigą. Jau vėliau brolis Vilius, išvykęs su Ciparių Srūgiais į Vokietiją, 1941 m. rugsėjo 30 d. nurodė tokią tėvo gimimo vietą – Discheln. Kur jie? Tarp Ramučių ir Bartninkų yra Didšiliai (vok. *Didszillen*). Galėjo būti ta pati vietovė, kuri raštininko iš klausos taip išgirdus, buvo netiksliai užrašyta.

Taigi, kaip jau sakytą, tėvai skubėjo imti Lietuvos pilietybę ir pasą, o fotografiją dokumentui padarė Markvalds. Jis fotografo miestelio centre, antroje pusėje Nepriklausomybės paminklo (pastatytas 1928 m.). Mano krikšto sakramentą tvirtino Naumiesčio ev. liuteronų kunigas Adolfas Petrikas. Tai atliko 1920 m., krikštydamas trečiuosius einantį brolių Vilių Srūgį (1918 II 27, Suorovka – 1979 VIII 5, Šilutė). Į kūmus buvo mamos brolis arba mano dėdė Juris Rupkalvis. Prisimindamas viengungio Petriko gerą iškalbą, tėvas sakydavo: *Ot, tai kunigs!*

1921 m. lietuviškose Naumiesčio evangelikų pamaldose buvo įžegnota vyriausioji sesuo Marta: *Argi lietuvininkas skudurninkas eis pi (prie) vokiečių*. Aš pergyvenau kitą sukrėtimą – išėjusi prie namų į Sodų gatvę (nr. 41) negalėjau suprasti, ką kalbėjo mergikės – mokėjau tik pas Pėterius girdėtą vokiečių kalbą, bet greitai išmokau ir lietuvių.

E. G. 1991 V 25 – 27, tečiadienis

*) Čeliabinsko srityje yra net 59 karčiosios druskos, 12 druskos ežerų, iš kurių 9 druska pati iškrenta, t.y. susikaupia rapa. *Enciklopedičeskij slovar*. S. Peterburg, 1897. Str. 132.

Pradžios mokslai. Kurioje vietoje stovėjo mano nuo 1925 m. lankyta pradžios mokykla? Einant iš miestelio ant kapinių (dab. Dariaus ir Girėno g.) buvo du pastutiniai vienaaukščiai mediniai namai. Paskutiniame gyveno Jonas Bicka, kuris buvo vedęs tarnaitę Kruopaitę. Priešpaskutiniame name ir buvo įkurdinta mokykla – namą šiam reikalui išnuomavo naumiestiškiei vokiečiai Listanderiai. Anksčiau čia buvo Naumiesčio paštas.

Čia mokiausi tik pirmame ir antrame skyriuose (1925 – 27 m.). Tečią ir ketvirtą skyrių (1927 – 29 m.) baigiau jau ant *Žaliojo kalno*, kur buvo dvaro namai. Ten pradžioje buvo ir valsčiaus raštinė. 1929 m.

mokiausi su Ema Bickaite (Jono Bickos sesuo), Ona Paičiute, Guste (Auguste) Gu-daityte. Už Emos ir Onos sėdėjau antrame suole su Nastute Mamkute. Ema buvo su kuprike, nuoširdi, gera mano draugė. Jos ankstyva mirtis sutapo su virimo kursų lankymu.

Pirmojo skyriaus (1925 – 26 m.) fotografijoje – 38 mokiniai, iš jų 20 berniukų. Mokytojai Jonas Bicka (mano mokytojas; jo žmona Kruopaitė, mokytoja?), Dekeris ir dar vienas mokytojas.

Trečiojo skyriaus (1927 - 28 m.) fotografijoje – su mokiniais ir mokytojos: geraširdė Galvydaitė, kilusi iš Užpalių, Neštaraitė. Kiti mokytojai: Jonas Galinis, Jucytė, Jonas Bicka (jis mokė gal tik pirmame skyriuje).

E. G. 1996 X 16, tečiadienis

Įžegnojimas ir choras. Mane įžegnojimui rengė kun. L. Jurkatis, kilęs iš Pašyžio (Šilutės aps.). Įžegnoti buvome 1930 m. vasarą: birželio 9 d. kartu su Liudviku Gocentu iš Gardamo, Marija Kundrotike (Balandienė) (tarnavo pas Kristupą Jušką Rimženčiuose) ir kitais iškilmingai įėjome į bažnyčią. Iš viso aštuonios mergikės ir šeši berniukai.

Chorui vadovavo kantorius Frydrichas Megnius, o taip pat vokiečių Canderis (vok. *Zander*), mokėjęs ir lietuviškai. Važiudavome į chorų šventes Tauragėje. Choristai: (Jonas?) Kutra, Endrius Žemaitaitis, tenoras Gotlybas Gudaitis (žuvo rugsėjo 8 d., Tautos šventės metu Žaliakalnyje nuo paklydusios raketos, kuri trenkė į krūtinę). Dar buvo ir Naumiesčio jaunaliučių choras, kurį lankiau prieš 1937 m. su Dovu Srūgiu iš Ciparių, taip pat būsimoji Dainauskienė (mokė vaidybos Jurgį Gocentą Klaipėdoje), Ženė, Lėnka Dovidenkaitė (ukrainietė, mirė nuo strumos 1937 m. birželyje) ir kiti.

Nuo 1937 m. Naumiestyje kunigavo jau kitas kunigas – Hermanas Jekelis.

Žemės ūkio kursai, kiti mokslai. 1932 m. Naumiesčio žemės ūkio kursuose (mokykloje?) mokiausi su broliu Viliumi. Mūsų mokytojai – Jonas Galinis, Žilinskas, Kaulius, o taipgi gražus vyras Fricas Jakštas [Jakas?], kuris, deja, vokiečių okupacijos metais buvo nužudytas.

Namų ruošos, maisto gaminimo ir rankdarbių kursai. Jų lankytojos puikuojasi fotografo S. Bliumbergo (Naumiestis) vaizdelyje. 1935 ar 1936 m. mokiausi siūti pas Kliauznienę Naumiestyje. Ji gyveno prie evangelikų bažnyčios antroje gatvės pusėje. Išrepatrijavo į Vokietiją 1941.

Po to, 1936 m., siuvimo mokytiis važiauvau į Klaipėdą, Gulbių gatvę. Ten gyveno Šulcai, Naumiestyje link Kulėšų gyvenusių Šulcų giminės. Jų duktė Jadhė mokė mane siuvimo, o sukirpimo teko išmokyti vėliau pačiai – čia gi dažniau turėjau talkinti namų ruošoje... Pas Šulcus gyveno ir dar viena lietuvi (R. katalikė?). Su ja nueidavome į vieną ar kitą bažnyčią.

Tėvo mirtis. Tais pačiais Klaipėdos mokslių metais turėjau sugrįžti į namus Naumiestyje – pasimirė tėvas. Kadangi vietoje buvo tik kantorius Jonas Kutra, laidotuvėms kvietėme Naumiesčio filijos administratorių kun. dr. Vilių Gaigalaitį. Dėl naumiestiškių katalikų turėjo būti atvežtas ne tik kunigas, bet ir jo skraistė...

Po laidotuvių kunigui padaviau bene 10 litų. Jis susirūpino ir klausė: *Ar ne per daug duoti – dabar tėvo nebeturėsite...*

Sesers draugė. Mano vyriausioji sesuo Marta draugavo su pussesere Mina Srūgike iš Ciparių. Jos eidavo net į pamaldas Švėkšnoje, kur tuo metu kunigavo Burkauskis. Jeigu kas klausė dėl tolumo kelio, buvo atsakoma: *Ar kojų mergelių pavydi? Tegul eina į Švėkšną.*

Taip, bet kodėl nenorėjo užėiti pas gardamiškius Liudviką ir Mikalį Gocentus? Mat ant jų stalo paskleistos tik bulvių žievės ir silkės...

Aš – Fumrotų Minos auklėtoja. Sodų gatvėje gyveno teta Ieva Rupkalvikė, kuri ištekojo už Ernsto Fumroto. Turėjo tris vaikus: Gustavą (g. 1929 II 26), Miną ir Emą. Tarp vyriausio sūnaus Gustavo ir Minos buvo gal vienerių – dviejų metų amžiaus tarpas. Pusseserę Miną aš prižiūrėjau ir auklėjau iki 9 metų.

1941 m. Fumrotų šeima išvyko į Vokietiją. Pusbroliui Gustavui tuo metu buvo trylikas. Naumiestyje liko tik tėvas – susidėjęs su Žukauskike, tupėjo Naumiestyje. Jų butelis buvo prie *Gandrinės*, nes Fumrotas buvo pasiėmęs žemę bendrųjų ganyklų pusėje.

Iš kur ta Žukauskikė? Ant Ciparių gyveno stalius Martynas Bertulis. Gal tuo metu jis taip pat išvyko į Vokietiją, o jo žmona Žukauskikė "atliko" Naumiestyje?

E. G., 1995 VIII 12

Pastaba: Dabar Nastazija Bertulikė-Šer-nienė globoja Naumiesčio evangelikų kapines. Gal iš tų pačių?

Kairių šeima. Gausios šeimos susilaukė Aušrikė, ištekęs už Kairio Degučiuose: Martyno, Martos, Jono ir Minos (tų pačių metų kaip sesutės Olgos). Vyriausias sūnus Martynas (g.1915) buvo paimtas į Lietuvos kariuomenę, tarnavo liktiniu puskarininkiu, dingo II pasaulinio karo metu.

Kairienė su jauniausiaja dukterimi Mina pavasarį buvo sovietų išvežtos į Sibirą, kur rudenį Kairienė ir mirė. Kairys buvo išvežtas vėliau, nes tuo metu buvo pas simpatijas išėjęs...

Marta Kairikė ištekojo už mano brolio Viliaus.

E. G., 1995 VIII 12

Iškalbus Pėteraitis ir Juškos. Martyno Pėteraičio brolis ėjo gimnaziją, buvo iškalbus – laidojant vyriausiąjį Alberto Juškos brolių Armoną, sakė kalbą prie kapo duobės.

Kristupas Juška (Alberto tėvas), mokėjęs kailius išdirbti, turėjo jaunas mirti, o senolius Juška ilgą amžių sulaukė, smuiku grojo.

E. G., 1995 VIII 12

Jonas Rupkalvis. Jis buvo kilęs iš Ruskalvių už Rimženčių. Buvo nusiziūrėjęs mano vyro seserį Anę Gocentaitę iš Gardamo. Nuo mažens dirbo uknolių dirbtuvėje Klaipėdos krašte. Tai galėjo būti Žemaitkiemyje.

Vedė Jurkšaitikę, kuri su vaikais išvyko į Vokietiją. Liko Šilutėje vienas.

Buvo Šilutės evangelikų parapijos pirm-ninkas, sielojosi, pergyveno dėl ginčų pokario Klaipėdos krašto bažnyčioje, kvietė santarvėn. Palaidotas Šilutės naujosiose kapinėse.

E.G., 1995 VIII 12

Seserys Brydikės. Naumiesčio Briedis (Brydis) buvo vedęs Kilaitikę ir turėjo dvi dukteris – Lydą ir Angeliką. Sakytojas užaugino pamaldžias dukteris. Lyda ištekojo už Pastarnoko. Jaunesnioji Angelika (g.VIII 20) ištekojo už tarmišką kalbėseną išsaugojusio Alberto Bukolio Klaipėdoje, turi dukterį Edita Bukolikę-Gliožaitienę (g.1955, Klaipėdoje). Angelika moko vaikus Klaipėdos evangelikų sekmadieninėje mokykloje.

E.G., 1995 XII 17

Srūgių žemė ir kaimynai. Su sūnum Jurgiu 1991 m. gruodžio 31 d., paskutinę valdžios nustatytą dieną, nuvykau į Žem. Naumiesčio apylinkės raštinę ir pateikiau prašymą dėl Srūgių žemės bei įmokėjau nustatytą mokesį. Tai atlikau vienintelė – brolio Viliaus (brolienė Marta nematė reikalo to daryti dėl mažo turėto žemės ploto) ir sesers Olgos likę artimieji (vyras ar dukterys) to nesiėmė.

Kiek gi jos ir kur ji buvo?

Tėvas, Anskis Srūgis buvo stalius, amato mokytiis ėjęs į Klaipėdos kraštą, į Katyčius pas Endrijatį. Todėl tas sakydavo vienam savo mokinių klaipėdiškiui: *Žemaitukas (Anskis Srūgis) taip greitai dirba, o tu tiek metų čia esi, o taip nemoki...*

Taigi, kiek tos žemės galėjo turėti Naumiesčio apylinkėje mano tėvas amatininkas?

Tęsinys kitame numeryje

Armanavičių Romos katalikų parapijos lietuviai

Aleksandras Adamkavičius, Vilnius

Ant vaizdingų Dysnos upelio krantų išsidriekęs Armanavičių miestelis (taip jį kažkada vadino) slepia nuo mūsų – šiandienyksių – nemažai dalykų, kurios nežinomos ne tik prašalaičiui, bet ir daugumai vietos gyventojų. Dysnos vandenys, laikui bėgant, patikimai nuplukdė į nebūtį daugelį šio krašto paslapčių.

Daugeliu atvejų keista ir nesuprantama, kodėl taip įvyksta, kodėl per vienos kartos gyvenimą užmiršamas prabėgusių dienų įvykiai, geriausios, nuostabios akimirkos, pakilimai ir nuopuoliai, pasididžiavimo verti įvykiai.

Ir šiandien eidamas šio kaimelio gatvėmis (laiko mįslė – buvęs turtingos istorijos miestelis virto paprastu kaimu), pastebi, jog tiems, kurie čia gyvena ne tik neįdomi jo istorija, bet netgi nekyla noras ją sužinoti.

Pirmosios žinios apie Armanavičių miestelį mus pasiekia iš 1563 metų – jis minimas kaip Vilniaus ir Polocko vaivadijų pasienio dvaras, pažymėtas 1579 m. Pocholoveckio žemėlapyje. Tačiau šio krašto klestėjimas prasidėjo šiek tiek vėliau – nuo 1782 metų, kai grafas Ignotas Širinas šioje vietoje įkuria savo pagrindinę sodybą.

Daugelis, kas ten pabuvojo, atkreipė dėmesį į puikią baroko bažnyčią, bokštais kylančią aukštai į dangų, ir į kitoje upelio pusėje esančius klasicistinius rūmus su romantišku, beveik išnykusiu parku. Nebylūs kažkada buvusios didybės liudininkai – tai, kas liko iš Širinių epochos.

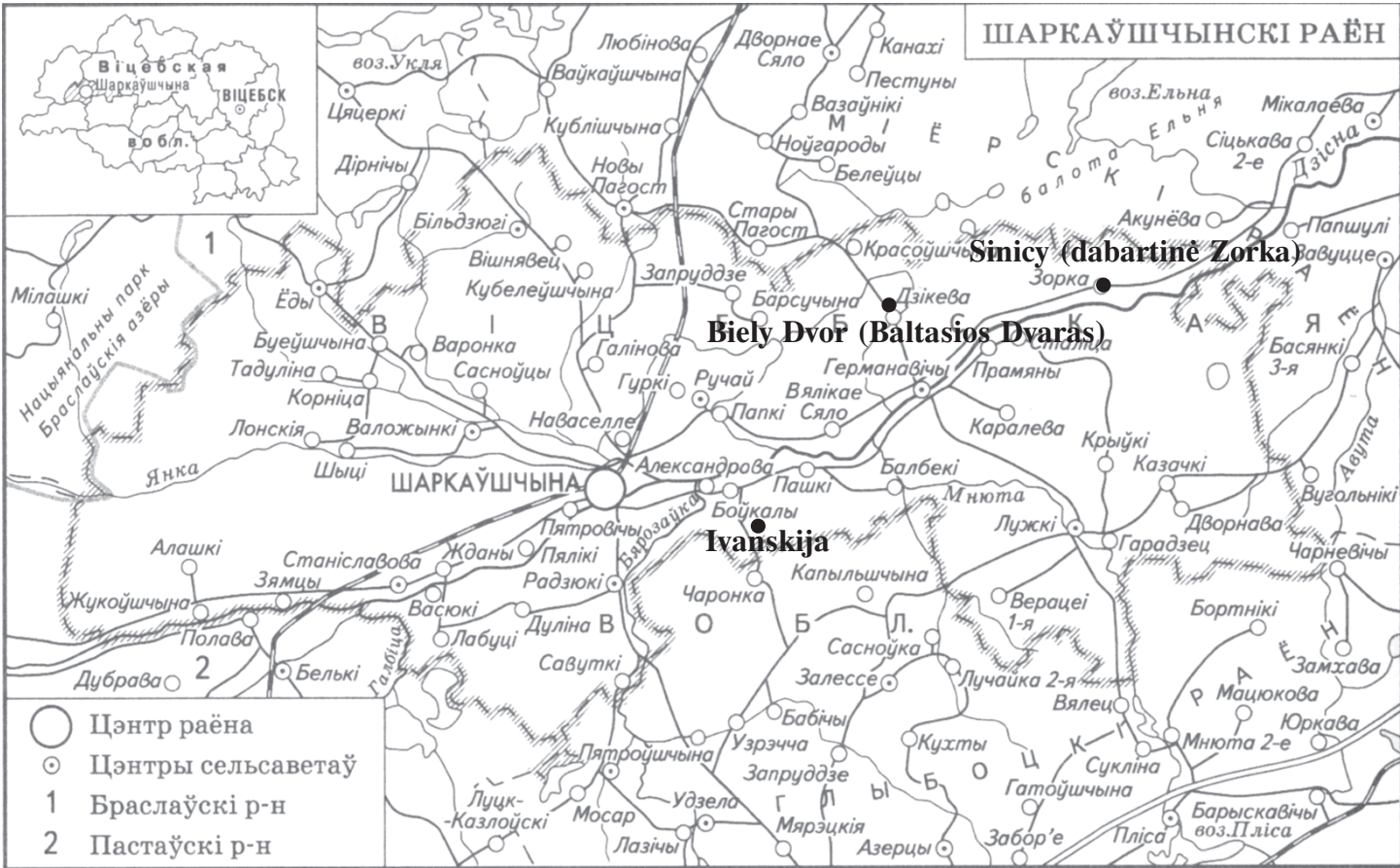
Bažnyčia pastatyta 1787 metais to paties grafo Ignoto Širino. Tai buvo Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo cerkvė. Prie

Armanavičių bažnyčia

jos buvo įkurtas graikų katalikų tėvų bazilijonų vienuolynas. Po 1805 m. jo vienuolių buvo perstatyta į paparinę Romos katalikų bažnyčią.

Žiūrėdamas į ją, žvilgsniu kildamas su jos bokštais į aukštą dangų, šiandien niekas net neįtartų daugybės įvykių, kurie vyko šioje parapijoje. Dauguma lankytojų nežino, jog čia kažkada gyventa lietuvių, nors tai ne tokių jau senų laikų faktas. Paradok-

●Kaimai, kur gyveno lietuviai

Baltarusijos Vitebsko srities Šarkovščinos rajonas, kuriame ir yra Armanavičių parapija

Dysnos apskrities gyventojai pagal kalbas. 1857 m.

	Bendras gyventojų skaičius	lietuviai		baltarusiai		lenkai	rusai		žydai	kiti	
		katalikai	stačiatikiai	katalikai	stačiatikiai		stačiatikiai	senticiai		krikščionys	kitatikiai
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Tautybė	115433	-	2150	-	57154	45469	41	2898	7647	17	37
Iš viso		2150		57174			2939			54	
		1,9		49,5		39,4	2,5		6,6	0,1	
Kalba (tūkst.)	115,4	4,9	-	35,3	59,3	5,2	0,1	2,9	7,6	0,1	
Iš viso		4,9		94,6			3,0				
		4,2		82,0		4,5	2,6		6,6	0,1	

Dysnos apskrities gyventojai pagal kalbas. 1897 m.

		Bendras gyventojų skaičius	Lietuviai	Baltarusiai	Lenkai	Rusai	Žydai	Kiti
1		2	3	4	5	6	7	8
Dysna		6756	3	1567	187	396	4590	13
			0,0*	23,2	2,8	5,9	67,9	0,2
	%	6702	3	1560	187	350	4590	12
			0,0	23,2	2,8	5,2	68,5	0,2
Druja		4742	1	1157	182	377	3006	19
			0,0	24,4	3,8	8,0	63,4	0,4
	%	4742	1	1157	182	377	3006	19
			0,0	24,4	3,8	8,0	63,4	0,4
Kaimų gyventojai		193425	699	163427	4565	11356	13088	290
			0,3	84,5	2,4	5,9	6,8	0,1
	%	193389	699	163401	4563	11349	13087	290
			0,3	84,5	2,4	5,9	6,8	0,1

* Šioje eilutėje – duomenys be kariškių ir jų šeimų.

Dysnos apskrities gyventojai 1919 m.

		Bendras gyventojų skaičius	Lietuviai	Lenkai	Baltarusiai	Rusai	Žydai	Kiti
1		2	3	4	5	6	7	8
Dysna	%	4445	5	769	974	...	2681	16
			0,1	17,3	21,9	...	60,3	0,4
Kaimų gyventojai	%	188818	1880	73843	45407	...	2599	65089
			1,0	39,1	24,0	...	1,4	34,5

Dysnos apskrities gyventojai 1921 m.

		Bendras gyventojų skaičius	Lietuviai	Lenkai	Baltarusiai	Rusai	Žydai	Kiti
1		2	3	4	5	6	7	8
Dysna	%	4413	2	2180	515	65	1645	6
			0,0	49,4	11,7	1,5	37,3	0,1
Druja	%	2453	36	1221	281	84	830	1,0
			1,5	49,8	11,5	3,4	33,8	0,0
Glubokas	%	4514	1	2220	819	21	1418	35
			0,0	49,2	18,1	0,5	31,4	0,8
Kaimų gyventojai	%	161652	1001	69581	87560	682	2728	100
			0,6	43,0	54,2	0,4	1,7	0,1

Dysnos apskrities gyventojai 1909 m.

		Bendras gyventojų skaičius	Lietuviai	Rusai			Lenkai	Žydai	Kiti
				Stačiatikiai	Senticiai	Kitatikiai			
1		2	3	4	5	6	7	8	9
Dysna	%	5941	8	1223	...	...	139	3711	...
			0,1	20,6	...	...	2,3	62,5	...
					271*	1357*			19*
Druja	%	4476	-	545	...	...	374	2770	...
			-	12,2	...	...	8,4	61,9	...
Kaimų gyventojai	%	241167	1036	121602	12735	85091	3838	16500	365
			0,4	50,4	5,3	35,3	1,6	6,8	0,2

* Abejotini duomenys

BALTARUSIJOS SOSTINĖJE – PAMALDOS LIETUVIŲ KALBA

Bendra nuotrauka po lietuvių mišių Minske. Viduryje stovi vyskupas Antonijus Demianka, į dešinę nuo jo – Lietuvos Respublikos ambasadorius Edvinas Bagdonas ir klebonas Vladislavas Zavalninkas

Atkelta iš 1 p.

dieninėje mokykloje. Vyskupas pažadėjo šiam tikslui surasti lietuvių kunigą.

Pamaldos lietuvių kalba turi ilgą istoriją, nes ir lietuviai čia gyvena nuo seno. XX a. pradžioje jie masiškai iš savo vakarinių etninių žemių kėlėsi į Mogiliovo, Vitebsko, Minsko gubernijas, kur susikūrė jų ištisi kaimai. Jie turėjo savo kunigus, meldėsi

savo kalba. Deja, šiandien dauguma jų asimiliavosi, ištirpo tarp kitų tautybių vietos gyventojų. Juos mena tik šio krašto istorija.

Belieka viltis, kad Baltarusijos sostinėje atnaujintos religinės apeigos daugeliui padės prisiminti savo lietuviškąsias šaknis.

Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

SEIMUI SIŪLOMA BALSUOTI DĖL GEGUŽĖS 3 D. KONSTITUCIJOS

Seimui siūloma balsuoti, ar įtraukti gegužės 3 –iąją į Atmintinų dienų sąrašą kaip 1791 –ųjų metų Gegužės 3 d. Konstitucijos minėjimo dieną. Tokį Atmintinų dienų įstatymo pakeitimo projektą užregistravo Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto (ŠMKK) pirmininkas Virginijus Domarkas.

Minėti Lietuvos ir Lenkijos valstybės 1791 metų Konstitucijos dieną pasiūlė konservatorius Emanuelis Zingeris. Lenkijoje tai yra viena svarbiausių valstybės švenčių, nedarbo diena. Tačiau Lietuvoje toks parlamentaro pasiūlymas sukėlė istorinių ginčų laviną.

Pritaria istorikai ir diplomatai

Pasiūlymui minėti šią dieną Lietuvoje pritaria Užsienio reikalų ministerija, žinomi istorikai.

Lietuvos istorijos instituto LDK istorijos skyriaus vadovė dr. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė Seimo komitete aiškino, kad jungtinės Lenkijos-Lietuvos valstybės seimo priimta konstitucija yra pirmoji Europoje ir antroji pasaulyje rašytinė konstitucija, įtvirtinus esminę valstybės valdymo reformą ir paklojusi pamatus naujai pilietinei Lietuvos ir Lenkijos visuomenei formuotis. Priėmus šią Konstituciją Lenkijos-Lietuvos valstybė tapo konstitucine monarchija.

Savo ruoštu istorikai Alfredas Bumblauskas, Alyudas Nikžentaitis ir Edmundas Rimša taip pat pritarė siūlymui gegužės 3-ąją įtraukti į Atmintinų dienų sąrašą, tačiau tik kaip „1791-ųjų metų Gegužės 3 d. Konstitucijos minėjimo dieną su spalio 20 d. papildoma Konstitucijos dalimi“. Toje dalyje Lietuva ir Lenkija įtvirtinamos kaip lygiavertės partnerės Respublikoje.

Priešinasi signatarai ir visuomenininkai

Būrys Nepriklausomybės akto signatarų ir kelios neįtakingos politinės partijos bei visuomeninės organizacijos priešinasi pasiūlymui 1791-ųjų metų gegužės 3 d. vadinti atmintina diena.

„Ši konstitucija – tai lenkų politinės valios triumfo diena, todėl Lenkijoje ji gali būti ir valstybinė šventė. Lietuvai tai istorinio valstybingumo galutinės kapituliacijos diena. Iki to meto, kai Lietuva buvo okupuota rusų carų, ją juridiškai jau buvo aneksavusi Lenkija. Koks sveikas pilietinis protas gali sutikti su siūlymu, kad šiandien Lietuvos Seimas tą gedulo dieną skelbtų pasididžiavimo verta diena?“ – Teigiama tautinių partijų koalicijos „Tautos frontas“ pareiškimė ŠMKK.

Seimo narys Egidijus Klumbys 1791 m. gegužės 3 d. vadina „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tragedijos dieną“.

Vytauto Didžiojo universiteto profesorius dr. Zigmantas Kiaupa, M. Romerio universiteto prof. Vytautas Andriulis, Lietuvos mokslų akademijos narys ekspertas, istorikas Antanas Tyla bei kiti šalies istorijos specialistai siūlo šiuo klausimu Vilniuje surengti mokslinę konferenciją.

DELFI primena, kad 1791 m. gegužės 3 d. buvo paskelbta antroji pasaulyje – po Jungtinių Amerikos Valstijų – demokratinė konstitucija, paremta prancūzų revoliucijos subrandinta Žmogaus teisių deklaracija. Pirmoji Europos konstitucija galiojo tik keturiolika mėnesių. Dėl greito Gegužės 3-iosios Konstitucijos žlugimo kaltinami reformų priešininkai, susibūrę į Rusijos remiamą Targovicos konfederaciją. Konstitucija buvo panaikinta 1792 m.

Delfi

SEMINARAS „ŽYDŲ ISTORIJA IR KULTŪRA IŠ ARČIAU“ ALYTUJE

Petras DUMBLIAUSKAS, Alytus

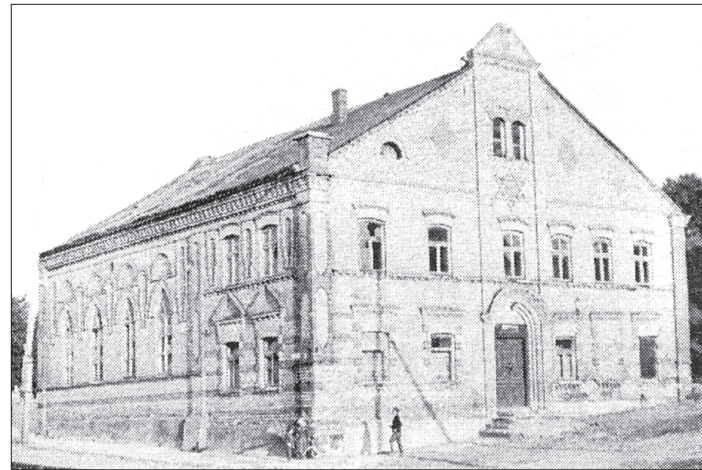
2007 metų balandžio 3 dieną Alytaus kraštotyros muziejuje vyko seminaras „Žydų istorija ir kultūra iš arčiau“. Asia Gutermanaitė iš Kauno gidų draugijos „Gidas“ padarė pranešimą „Žydų miestelio istorija ir kasdienybė“. Kaip teigė autorė, žydas seniau buvo sudėtinė Lietuvos peizažo dalis, dabar jau prarasta. Žydai buvo įvaldę visus verslus, amatus. Tačiau buvo ir grynai žydiškų profesijų, kaip rabinai. Žydų maldos namų, vadinamų sinagogomis, buvo daug, vien Kaune apie 40. Žydų tikėjimas unikalus tuo, kad reikalavo iš vyrų šimtaprocentinio raštingumo. Rabinus ruošdavo specialiose mokyklose, mokslas jose trukdavo 7 metus. Mokiniam bendrabučių nebuvo, jie gyvendavo pas žmones šeimose. Lietuvio ir žydo namų interjeras skyrėsi tuo, kad kiekvienuose žydų namuose buvo nemažai knygų.

Kartą vienas žydas gavo pakvietimą vykti į giminaičio vaiko apipjaustymo iškilmes Kelmėje. Apsilankęs maldos namuose, jis paliko savo lazdelę. Atsitiko taip, kad po

Seminaro metu veikė paroda „Senoji Lietuvos žydų periodinė spauda“ iš bibliofilo Šarūno Šimkevičiaus kolekcijos. Kaip teigė parodos autorius, pirmasis Lietuvos žydų periodinis leidinys „Pirche cafon“ (Šiaurės gėlės) išėjo Vilniuje 1841 metais. Įdomu, kad tai buvo pats pirmasis laikraštis hebrajų kalba visoje Rusijos imperijos teritorijoje. Patys seniausi Vilniaus žydų periodiniai leidiniai buvo hebrajų kalba, iš viso Vilniuje 1841 – 1918 metais šia kalba ėjo 20 laikraščių. Tuo tarpu pirmasis Vilniaus laikraštis jidiš kalba pasirodė gerokai vėliau – tik 1896 m. Vadinosi jis „Der jidišer arbeter“ (Žydų darbininkas). Nuo 1896 m. 4 numerio jis jau buvo leidžiamas Londone. Iš viso Vilniuje 1896 – 1918 pasirodė 66 periodiniai leidiniai jidiš kalba. Pagal savo pobūdį jie buvo labai įvairūs, ėjo net atskiras leidinius bibliotekininkams.

Lietuvoje veikė daug žydų spaustuvių. XVIII amžiaus pabaigoje ir XIX amžiaus pradžioje Borucho Romo ir kitos spaustu-

vės, spausdinusios žydų tautybės gyventojams, savo teisine padėtimi neišsiskyrė iš kitų įmonių. Tačiau 1836 m. įstatymas žydų spaustuves griežtai atribojo nuo kitų panašių įmonių. Juo remiantis, čia kitomis kalbomis (ne žydų) spausdinti buvo uždrausta. Žydų spaustuvių labai pagausėjo po 1904 spaudos draudimo panaikinimo. Jų geografija dar

Alytaus sinagoga. Bendras vaizdas. 1965 m. nuotr.

13 metų jam vėl teko nuvažiuoti į Kelmę pas savo gimines. Na, ir užėjęs į tą pačią Kelmės sinagogą rado savo lazdelę. Ji stovėjo tame pačiame kampe, kur ir buvo palikta prieš 13 metų, tik buvo dar labiau išblizginta ir nuvalyta.

Žydai dažniausiai gyvendavo jiems atšiaurioje aplinkoje, kur, norint prasimušti, be įprastų gabumų, reikėdavo turėti ir nemažai užsispyrimo.

Audronė Pečiulytė iš Kėdainių krašto muziejaus skaitė pranešimą apie „Daugia-kultūrinius projektus Kėdainių krašto muziejuje“. Autorės teigimu, žydų visuomenė buvo priėmusi taikingą išvirtinimo aplinkoje formą; stengėsi neišsiskirti, nekonfliktuoti. Buvo nutarta, kad žydai turi nešioti juodus rūbus. Įdomu, kad turtingų žydų rūbai skyrėsi nuo neturtingų ir dėl to Kėdainiuose kilo riaušės. Panašiai, kaip ir europinėse visuomenėse, turtingieji visada stengdavosi išsiskirti savo drabužiais, būdavo net ir draudimų. O neturtingieji mėgdžiodavo turtuolius ir kilminguosius.

Vilma Gradiskaitė iš valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus papasakojo apie Lietuvos žydų kultūrinį paveldą: štetlą ir tradicijas. Autorės teigimu, žydų pasaulis Lietuvoje buvo pakankamai savarankiškas. Viename Dzūkijos kaime – Degsnėje buvo net žydų „durnynas“ – specialios patalpos psichinėmis ligomis sergantiems žydams.

Paskutinis pranešimas buvo Vilmos Jenčiulytės iš Alytaus kraštotyros muziejaus. Tarpukariu žydai vaidino svarbų vaidmenį Alytaus miesto kultūriniame ir ekonominiame gyvenime, žydas Kopelis Šulmanas buvo išrinktas ir miesto burmistru.

labiau plėtėsi tarpukariu – tais laikais net Alytuje veikė dvi žydų spaustuvės.

Nepriklausomos Lietuvos laikais plėtėsi ne tik žydų spaustuvių, bet ir žydiškų periodinių leidinių geografija. Aišku, pagrindinis žydų laikraščių leidybos centras iki 1940 metų buvo Vilnius. Įtakingų žydiškų laikraščių ėjo ir Kaune. Dalis miesto gyventojų nemokėjo lietuviškai, todėl tokiems valdžios lėšomis buvo leidžiami specialūs laikraščiai.

Tarpukariu žydiškų laikraščių pobūdis ir tematika buvo labai įvairi – nuo politikos iki sporto. Tam tikrais aspektais jie smarkiai skyrėsi nuo to meto lietuviškų laikraščių. Pavyzdžiui, žydiškuose laikraščiuose buvo spausdinama prezervatyvų reklama, ko visiškai nebuvo lietuviškuose.

Šarūnas Šimkevičius senuosius Lietuvos periodinius leidinius renka nuo 1983 metų. Tačiau per visą savo tarybinio laikotarpio kolekcionavimo praktiką jam pavyko įsigyti tik vieną žydišką periodinį leidinį – laikraštį „Tog“, kurį nusipirko Kauno kolekcininkų klube 1985 metais. Ir tai buvo viskas iki pat nepriklausomybės atgavimo laikų. Tik 1991 metais Vilniaus kolekcininkų klube teko matyti parduodamą žydiškų laikraščių rinkinį. Deja, dėl didžiulių kainų Šarūnui pavyko nusipirkti tik kelis iš jų... Net ir dabar žydiški laikraščiai pasirodo antikvarinėje rinkoje labai retai. Interneto aukcionuose per metus išstatomas tik vienas kitas. Apie kiekvieną iš jų galima pasakyti – tai tikra bibliografinė retenybė. Bibliofilas eksponavo tik dalį rinkinio.

TELŠIŲ RAJONO SPAUDA METŲ VINGIUOSE

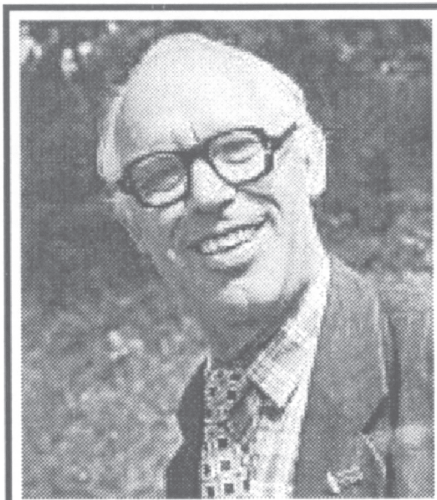
Julius NORKEVIČIUS, Vilnius

Tęsinys. Pradžią nr. 7

Todėl peršasi ir tokia mintis, kad tuometinis Telšių vyskupas norėjo ir moraliai padėti savo giminaičiui, parodyti, kad jis didžiai vertinamas, gerbiamas.

Galimos visos prielaidos: 1928 m. pradžioje kunigas Jurgis Narjauskas atvažiavo į Telšius. Ir kaip jis pats rašė, sulaukė čia džiugių valandų ir akimirkų. O bene pati didžiausia: šeštadienį prieš 1933 metų Sekmines jis išvertė paskutinę Dantės „Dieviškosios komedijos“ eilutę. Beveik dešimt metų užsitęsęs darbo pabaiga sutapo su dar viena gana svarbia prelado gyvenimo sukaktimi. Tą pačią dieną prieš penkiolika metų Jekaterinogrado komunistai, apkaltinę kunigą, jog rengė sukilimą, areštavo ir net pasmerkė mirti. Bet inteligentiškas felčeris, išsinekęs su kaliniu, patikėjo, kad kurpiama byla — nesąmonės, ir kunigą perkėlė į kalėjimo ligoninės kambarą, o vėliau pagelbėjo, kad prelatas be triukšmo tyliai ir niekieno nepastebėtas dingtų iš ligoninės.

Kunigas Dantės kūryba susidomėjo dirbdamas Romoje. Ir taip buvo paveiktas šių posmų, kad, grįžęs iš vieno literatūrinio susitikimo, mintinai išmoko pirmąją poemos giesmę. Vėliau, gyvendamas Lietuvoje, ją dažnai deklamavo, norėdamas bičiuliams parodyti italų kalbos grožį, skambumą. Gyvendamas Italijoje, Jurgis

Ilgametis rajono laikraščio redaktorius Adolfas Vaseris.

Narjauskas taip pat kaupė medžiagą būsimoms paskaitoms apie vizijų įtaką Dantės poemoms. Domėjosi Petrarkos kūrybos šaltiniais, lotynų bevardės giminės likimu romanų kalbose.

Tikriausiai, „Dieviškosios komedijos“ posmų skaitymo paveiktas mūsų literatūros klasikas kanauninkas Juozas Tumas Vaižgantas ėmėsi skatinti Jurgį Narjauską imtis versti Dantę į lietuvių kalbą.

Nelengvai sekėsi įkalbinti kunigą, bet kai sutiko, tai pirmą „Dieviškosios komedijos“ dalį išvertė, kaip sakoma, vienu prisėdimu. Kitos dalys buvo verčiamos laisvalaikio ir ne taip spėriai, nes 1924 m. pradėjo darbuotis Kauno „Aušros“ gimnazijoje, Vytauto Didžiojo universitete, kur skaitė paskaitas anksčiau minėtomis temomis.

1925 m. Prelatas išvyksta į Gelgaudiškį. Klebonaudamas Gelgaudiškyje, išvertė „Skaistykla“ ir tris „Dausų“ giesmes. Kartais taip išitraukdavo darbą, kad per dieną išversdavo visą giesmę. Bet būdavo dienų, kai nesiliejo žodžiai ir eilutė, nesisekė susidoroti su dramos tercinais. Laiške bičiuliui rašo, jog vieną dieną rašė, braukė, bet nė per žodį nepajudėjo iš vietos. Šitaip vargstantį atrado ūkininkas, atvykęs vežti kleboną pas ligonį. Širdyje kunigas pyktelėjo, kad trukdo, kai kūrybos kančių pagautas. Išvažiavo. O grįžęs kažkaip lyg ir savaime su tvarkė per vieną dieną jį kankinusį posmą.

Kunigas Jurgis Narjauskas.

Prelatas dažnai abejodavo, jog ėmėsi darbo ne savo pečiams: jis pats niekada nebandė eiliuoti. Abejojo ir savo lietuvių kalbos žiniomis. Tačiau kun. J.T.Vaižgantas bičiulį nuolat ragino tęsti pradėtą darbą. Skatino sakydamas, kad kun. J.Narjauskas turi ir patikimą raktą vertimui — labai gerai moka italų, lotynų, graikų kalbas. O rusų, lenkų, prancūzų, vokiečių kalbų mokėjimas leido jį pasitikrinti, ar teisingai suprato kiekvienos eilutės mintį, ar išversti žodžiai atskleidžia „Dieviškosios komedijos“ grožį.

Kun. J. Narjauskas vertė labai kruopščiai, rūpestingai. Ne vieną giesmę ne kartą taisė, lygino. O „Pragarą“, pavyzdžiui, jis perrašė net keturis kartus. Ir sulaukė gražių įvertinimų. Štai kauniškis leidyklos redaktorius Juozas Lingys rašė. „...skaitau ir didžiuojuos tuo darbu..., kuris tiek laiko ir ištvermės Tamstai kainavo“.

Vertimas užtruko dvyliką metų. Bičiuliai prelatą skubino, bet jis dirbo pagal išgalę.

Prelatas niekam nedavė vertimo taisyti. Tik vienam kitam kalbos žinovui parodė. Iš Jurgio Narjausko susirašinėjimo aišku, kad šio darbo įkvėpėjas J. Tumas-Vaižgantas gerai žinojo vertimo būklę. Jis negailėjo kolegai gero žodžio, o kai reikėjo — skatino. Todėl viename jo laiške skaitome: „Tamstos vertimas yra geras šiam kartui ir bijoti nebėra ko, nors nepasitikėjimas saviimi esąs didelis akstinas gerėti... Drešk ir būk galingas!“ Vertėjui jis sakė, kad „...Dieviną Komediją reikia spausdinti galo ne laukus... Spausdinimas dalimis laikrastyje kaip tik padeda, palengvina matyti darbo jėibes; jas taisyti kur kas patogiau iš spausdinto, dedant į atskirą knygą... Mūsų žmonės lengviau tesės susipažinti su Dantės veikalu kaip tik dalimis, nes ištisą veikalą apgalės tik pasišventėliai mėgėjai“. Kartu jis ragino Jurgį Narjauską vertimą dalimis spausdinti „Skaitiniuose“, kuriuos globoja Liudas Gira.

Prelatas vertė ir rūpinosi, kad kūrinyse greičiau būtų išspausdintas ir pasiektų skaitytoją. Kauno „Švyturio“ bendrovės darbuotojas Jonas Strazdas, atsakydamas į vertėjo pasiteiravimus, siūlymus, sako, jog „iki šiol kritikos dar niekas neparašė“. Dėl spausdinimo jis mano, jog būtų gerai paakinti švietimo ministrą, nes „šiaip vargu geras ir rimtas leidybos rėmėjas atsirastų“. Nors, leidyklos nuomone, tokios „literatūros kaip Dantės veikalai, kurie skirti plačiajai publikai, pardavimas didelių sunkumų nesudarys. Be to, šią knygą ir Švietimo ministerija galėtų paimti į mokyklos bibliotekas“.

Jurgis Narjauskas norėjo išleisti ir kitus savo vertimus. Laiške leidyklai jis užsimena, kad „... su Ovidijum ar Lotynų kalbos gramatika, tai, manau, didelio reikalo vienais metais nepadarysite. Vadovėliai vartojami tik gimnazijose, na, o su lotynų kalba taip pat ne daugiausia, taip ir vadovėlių pardavimas eis silpnai...“ Bet tai neatitraukė

prelato nuo darbo: vertė, tvarkė sukaupytą medžiagą. Archyve išliko smulkoka rašysena perrašyta lyrinė drama „Lietuviai“. Išversta ir Vergilijaus „Eneida“, Ovidijaus „Metamorfozės“, Petrarkos „Sonetai į Laurą“, nemažai religinių giesmių, „Don Paskualės“ operetės libreto kai kurios dalys. Prelato publicistiką noriai spausdino „Žemaičių prietelius“.

Prelato užrašuose, laiškuose radau ne vieną užuominą, jog norįs rašyti prisiminimus. Tačiau archyvo bylose jų pėdsakų neaptikau. Gal nespėjo, nes ir be prisiminimų turėjo daug ko įdomaus Žemaitijos laikraščių ir pirmiausia „Žemaičių prieteliaus“ skaitytojams pasakyti. Jurgis Narjauskas iš tiesų rašė daug. Ne kartą jis yra išsakęs mintį, jog kunigo literatūrinis darbas be sielovados yra nebe pats gražiausias. Ne vienoje redaktoriaus metų apžvalgoje jo pavardė minima kaip vieno iš aktyviausių, produktyviausių laikraščio „Žemaičių prietelius“ bendradarbių. Kunigą labiausiai domino dorovės, jaunimo auklėjimo temos, kova prieš plintantį girtavimą. Nemažai gražių ir įdomių rašinių parašė apie Telšius, jų istoriją. „Žemaičių prietelius“ ilgiau kaip metus spausdino faktais prisodrintus įdomius pasakojimus apie užsitęsusių teismo procesą su stačiatikių bendrija, kai buvo norima atgauti Mažąją bažnytelę. Kol gimė šie rašiniai, kunigas, be abejo, ne vieną dieną praleido archyvų skaityklose, bibliotekose.

O prelado Jurgio Narjausko pamokslai! Tai nepublikuoti rašiniai mokslo žinių, darbštumo, sąžiningumo, dorovingumo tema. Beveik kiekviename jis pasisakė prieš tinginystę, girtavimą. Kunigas savo pamokslu klausytojams yra priminęs, jog lietuviai viską daro taip, lyg gyventų amžinai. Neklysiu sakydamas, jog kunigo Jurgio Narjausko gyvenimas, jo kasdienos veikla su kaupu patvirtina šiuos žodžius.

Laikraštis buvo spausdinamas iki 1940 metų liepos. 1932–1933 metais buvo leidžiamas ir dvisavaitis, kunigo Prano Ramanausko redaguojamas, laikraštis „Spauda ir gyvenimas“.

Tiesa, su bažnyčia susijęs dar vienas leidinys — „Žemaičių vyskupijos kronika“. Tai Kaune 1920 07–1924 metais Žemaičių vyskupijos kurijos neperiodiškai leistas laikraštis, kuris buvo skiriamas oficialiems vyskupo ar vyskupijos organų raštams, kunigų nekrologams ir pan. Dėl šios priežasties jis negali pretenduoti į pirmąjį Telšių laikraštį.

Vokiečių okupacijos metais Telšiuose liko tik vienintelė „Žemaičių žemė“, kurią, kaip prisimena Benas Tumavičius, leido penki žmonės. Savaitraštis skaitytojus lankė nuo 1941 metų birželio iki 1944 metų liepos mėnesio. Pirmieji trylika numerių leisti Lietuvių aktyvistų fronto, vėliau — Žemaičių kultūrinio veikimo centro vardu. Savaitraščio leidimo organizatorius ir faktiškas redaktorius — gabus Telšių vyskupo Motiejaus Valančiaus gimnazijos liuanistas Kazys Mockus. Leisdamas laikraštį jis suorganizavo suaugusiųjų gimnaziją ir jai vadovavo.

„Žemaičių žemė“ kasmet išleisdavo „Žemaičių kalendorių“. Savaitraštis išleido ir redaktoriaus parengtą knygą „Žemaičių kankiniai“. Redakcijoje lankydavosi ir savo rašiniais, literatūros kūriniiais talkino rašytojai Petras Gintalas, Butkų Juzė, Paulius Jurkus, poetai Pranas Genys, Vytautas Mačernis, poetė ir prozininkė Elena Nakaitė-Alė Rūta, „Ateities“ dienraščio korespondentas Sidlauskas — A.Vilainis ir kiti. Bene ilgiausiai savo biografiją rašo 1941 metų balandžio 19 dieną pasirodžiusi „Tarybų Žemaitija“, kuriai vadovavo Julius Antanavičius.

Per 63 metus ne kartą keitėsi dabartinio laikraščio „Kalvotoji Žemaitija“ pavadinimas ir statusas, tačiau spauda visą lai-

ką stengėsi atspindėti pagrindinius rajono ar apskrities įvykius, pasakojo apie žmonių džiaugsmus ir nesėkmes, kritikavo neūkiškumą. Kartu su Sąjūdžio banga, 1988-ųjų antroje pusėje, laikraščio turinys gero-kai pasikeitė. Jame pradėdamos gvildinti anksčiau neleistinos temos: Rainių kankinių tragedija, M.Valančiaus paminklo Var-niuose atstatymas, gatvių pavadinimų kei-timas ir t.t. Labai daug spausdinta sąjūdi-ninkų publikacijų.

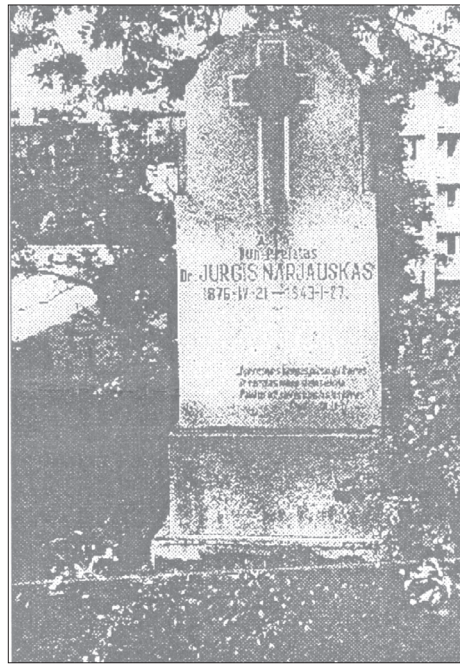
Dar gaivesni vėjai padvelkė 1990-ai-siais, kai Nepriklausomybės atkūrimo die-nos išvakarėse buvo priimtas Spaudos ir ki-tų viešosios informacijos priemonių įstaty-mas, išlaisvinęs žurnalistus nuo politinės priklausomybės.

Rajono spaudos metraštyje savo pėdsakus paliko redaktoriai Elėjus Joffė, Jurgis Endriūška, Birutė Boreišienė, Adolfas Va-seris, Česlovas Gedvilas.

Vyresniojo amžiaus skaitytojai iš laikraš-čio puslapių puikiai prisimena ir kitus kū-rybingus darbuotojus: Justiną Baltuonienę, Vladą Kirkilionį, Povilą Maksimovą (jis ir šiandien aktyvus spaudos talkininkas), Al-girdą Kazragį, Danielių Gečą, Antaną Ado-mavičių, Kazimierą Petrušauską, Bronių Vainorą, Seiką Kravičių, Mykolą Ladygą, Vidmantą Norvaišą, Donatą Jogminą — vi-sų net neįmanoma suminėti. O kur dar di-džiulis pulkas neetatinių korespondentų.

Laikraščiu nebe pirmus metus nuošir-džiai talkina Elena Mažeikienė, Vytautas Giedraitis, Povilas Klastauskas, Augustinas Jonušas, Aldona Grigulaitė, Stasė Semenavičienė, Elė ir Antanas Kakanauskai, Jani-na Jankauskienė, Jurgita Ivinskienė ir kt.

„Kalvotojai Žemaitijai“ ne vieną dešimtmetį vadovauja kūrybingas literatas

Algirdas Dačkevičius, išleidęs ne vieną po-ezijos knygą. Jo eilėraščius ne kartą spausdi-no apskrities laikraštis, savaitraštis „Litera-tūra ir menas“, žurnalas „Metai“. Neseniai redaktoriaus kūrybą apžvelgė žurnalas „Gai-rės“. Šių puslapių faksimilę matote šalia.

„Kalvotoji Žemaitija“ labiausiai skaito-ma rajone. Dar leidžiami „Penktadienio žė-maitis“ ir „Telšių žinios“.

Pabaiga

MES GALIME DAUG

Menas ir kultūra visada praturtina kiekvieno žmogaus gyvenimą, be abejonų, ir gimnazijos kasdienybę, o ypač „pilką“ matematikos mokslą, mokinių vertinimą kaip sudėtingą, ne visada suprantamą. Tokiomis min-timis remiantis 2004 – 2005 m. gimė reikšmingas ir įdomus gimnazijos matematikų N. Žitkevičienės, A. Meškauskienės, M. Zenkevičienės, J. Paulavičienės, A. Abromavičienės, G. Valeikienės, M. Gučienės, L. Grybauskienės, L. Gumovskajos sumanymas – matematikos meninis kūrybinis projektas „Mes galime“. Tai ilgalaikis ir tęstinis darbas, kuris buvo vykdomas kasmet ruošiantis matematikos savaitei ir jos metu. Pagrindiniai šio projekto etapai buvo trys: 1 – atvirukų matematine tematika konkursas ir paroda, 2 – matematinių kryžiažodžių paroda ir konkursas, o 3 – eilėraščių matematine tematika konkursas. Prieš kiekvieną etapą mokinius konsultavo matematikos, dailės bei lietuvių kalbos mokytojai, vyko individualus mokinių darbas ir darbas grupėse. Nuoširdus mokinių ir mokytojų bendravimas ir bendradarbiavimas projekto vykdymo metu padėjo įtraukti ir sudominti kiekvieną amžiaus tarpsnio ugdytinius, skatino jų kūrybingumą, išradingumą, fantaziją. Kiekvienas vaikas galėjo atskleisti savo kūrybines galias, fantazuoti, kurti.

Parodoje „Matematinis atvirukas“ eksponuota apie pustrėčio šimto 5 – 8 ir 1 – 4 gimnazijos klasių mokinių darbų. Gražiausių atvirukų dešimtuką rinko kompetentinga komisija: dailės mokytoja metodininkė J. Vitkauskienė, dailės ir matematikos mokytoja J. Dindienė, matematikos, kūno kultūros mokytojas J. Švogžlys, 8 c klasės mokinė A. Daškevičiūtė, tėvus atstovavo V. Kurilo.

Beveik du mėnesius matematikos ir informacijos mokytojai ir, be abejo, mokiniai įtemptai ruošėsi „Matematinio kryžiažodžių“ konkursui. Pasibaigus konkurso terminui, komisija sulaukė gausybės kryžiažodžių. Atrinkti įdomiausi buvo eksponuojami gimnazijos 1 – jo aukšto koridoriuje. Jie buvo pateikti ant didelių lapų, papuošti įvairiais skaičiais, geometrinėmis figūromis. Penktų klasių mokiniai, tik pirmus metus besimokantys informacinių technologijų, labai išradingai kompiuteriu sukūrė įdomius, spalvingus kryžiažodžius.

Paskutiniame projekto etape, kuris vyko 2006 m. gruodžio mėnesį, mokiniai dalyvavo matematinių eilėraščių ir pasakų konkurse. Šioje parodoje dalyvavo ir matematikos būrelis „At-rask save“ dalyviai – penktų klasių mokiniai, pateikiami kompiuterinės grafikos darbus „Ornamentai ir spalvota geometrija“. Visą savaitę jų darbai puikavosi gimnazijos vestibulyje.

Įvertinti tokią gausybę darbų ir išrinkti geriausius buvo tikrai nelengva netgi labai kompetentingai komisijai – lietuvių kalbos, dailės mokytojams, tėvams ir mokiniams. Po ilgų svarstymų vienbalsiai buvo nuspręsta apdovanoti iš kiekvienos klasės po keltą išradingiausių mokinių.

Vertinant mokinių meno kūrinius, svarbiausia buvo ne tik jų kokybė, bet ir mokinių veikla bei patyrimas, žinios, įgytos kūrimo procese, tobulėjimas. Mokiniai patys turėjo galimybę įvertinti savo pažangą, atlikimo kokybę.

Pasibaigus kiekvienam projekto etapui, direktoriaus pavaduotoja ugdymui N. Žitkevičienė įteikdavo Padėkos raštus konkurso laimėtojams. Džiugu pažymėti, kad gražaus įvertinimo sulaukė ir tie mokiniai, kuriuos, matematikos pamokose, ne visada lydėdavo sėkmė.

Šio projekto vykdymas pajavairino mūsų laisvalaikį, suteikė daug malonių akimirkų, džiugių atradimų, pojūčių.

*Švenčionių Zigmo ŽEMAIČIO
gimnazijos matematikos vyresnioji
mokytoja M. Gučienė*

Kioskai, kuriuose parduodama „Voruta“

K110	Vilnius, Geležinkelio 16
K145	Vilnius, Konstitucijos 12
K190	Vilnius, Gedimino 7
K200	Vilnius, Gedimino 13
K26	Vilnius, Sodų 22
K44	Vilnius, J.Lelevelio 2
K45	Vilnius, Gedimino 19
K48	Vilnius, Gedimino 2
K5	Vilnius, Sodų 22
K6	Vilnius, Gedimino 44
K7	Vilnius, Gedimino 31
K78	Trakai, Vytauto 90
K8	Vilnius, Gynėjų 1
K85	Trakai, Vytauto 37
K9	Grigiškės Kovo 11-osios 25a
K91	Vilnius, Geležinkelio 4
K369	Klaipėda , Taikos per.101
K236	Kaunas , Laisvės al./ Ožėskienės g. sank.

DĖL BALSTOGĖS UNIVERSITETO FILIALO VILNIUJE

*Ministrai Pirmininkui
Švietimo ir mokslo ministrei
Studijų kokybės centrui*

Balstogės universiteto rektorius dėl geografinių ir emocinių motyvų Vilniuje organizuoja Balstogės universiteto filialą, kuriame 180 studentų ekonomiką ir informatiką lenkiškai dėstyti 40 Balstogės dėstytojų. Dabar Balstogėje moko-si 94 Lietuvos lenkai.

Pagal autonomininkų programą nelegalus Vilniaus lenkų „universitetas“ veikė 15 metų. Diplomus jiems išduodavo Balstogės universitetas, stipendijas mokėjo Lenkija. 34 pagrindinio universiteto „teisėninkai“ bylinėjasi, kad Švietimo ir mokslo ministerija pripažintų jų diplomus. Iki šiol jie turi problemų dėl to, kad slapto „universiteto“ programa ir dėstymo lygis neatitiko aukštojo mokslo reikalavimų, „studentai“ pakankamai nemokėjo valstybinės kalbos.

Lietuvos Respublikoje yra pakankamai aukštųjų mokyklų, kuriose yra ekonomikos ir informatikos specialybės. Maždaug už tokio pat atstumo nuo Vilniaus ar arčiau kaip Balstogė yra Gardinas, Minskas, Daugpilis, Ryga, Liepoja, Karaliaučius, kurie taip pat galėtų siūlyti savo universitetų filialus.

Revanšistiniai Lenkijos sluoksniai ir autonomininkai 70 metų svajojo atkurti „Vidurio Lietuvos“ Stepono Batoro universitetą. Pagal 2007 03 04 laikraščio „Wprost“ apklausą 52,5 proc. lenkų mano, kad prieškarinio Lenkijos užimti kraštai su Vilniumi ir Lvovu yra lenkų žemės, vadinamos Lenkijos pakraščiais („kresais“). Balstogės universiteto atstovas Lietuvai, Jaroslavas Volkonovskis rašo, kad „1939 m. lietuviai okupavo Vilnių“, o Vilniuje teisėtai veikė Armija kra-jova, atstovavusi pagrindinio Lenkijos valstybės. Šio „atstovo“ specialybė yra ne eko-

nomija ar informatika, o „Pogrindžio“ Lenkijos valstybė Vilniuje“. Jo teiginiai prieštarauja objektyviam istorijos mokslui, LR Vyriausybės patvirtintoms 1993 – 12 – 29 Komisijos Armijos kra-jovos veiklai Lietuvoje įvertinti išvadoms ir negali būti Lietuvoje platinami. Su tokio-mis žiniomis mokslo daktaro laipsnis taip pat negali būti nostrifikuojamas.

Lietuvos ir Lenkijos švietimo reikalai turi būti sprendžiami paritetiškai. Lietuvos ir Lenkijos aukštosios mokyklos dirba valstybine kalba, Lenkijoje nėra ne tik lietuviškų aukštųjų mokyklų, bet ir pradinės, pagrindinės lietuviškos mokyklos kasmet uždarinėjamos. Vienintelės Seinų lietuviškos mokyklos Lenkija neišlai-ko, bet pajėgia Lietuvoje šelpti 122 lenkiškas mokyklas ir steigti lenkišką uni-versitetą.

Lenkų universiteto klausimas Vilniuje galėtų būti svarstomas, jeigu 1) Lenkija pripažins 1919 – 1939 m. rytinės Lietuvos dalies okupaciją ir nu-trauks Lietuvos piliečių kurstymą prieš savo valstybę, 2) etninėse lietuvių žemėse atkurs uždarytas lietuviškas mokyklas ir jas pakankamai finansuos, 3) Balstogės universiteto filialo progra-ma, dėstytojų kvalifikacija, dėstomo-sios kalbos derinsis su Lietuvos Res-publikos Konstitucija ir įstatymais.

2007 03 26

Konferencijos pirmininkas
hum. m. dr. K.GARŠVA
Vilniaus miesto mokytojų sąjūdžio
taryba K.VIDŽIŪNAS

Užsakymo Nr. 345

Pro memoria

MIRĖ LIETUVININKAS ŽURNALISTAS ALBINAS STUBRA

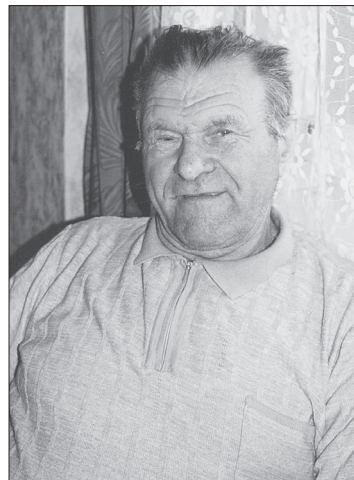
Albinas Endrius Stubra (1929 06 10 – 2007 03 14), pedagogas ir žurnalistas, gimė Klaipėdos priemiestyje Smeltėje. Rašytojos Ievos Simonaitytės pusbrolis, artimiau bendravęs nuo 1966 metų, kai Klaipėda ruošėsi jos gimimo 70-mečiui. Kaip fotožurnalistas įvairiuose renginiuose, skirtuose rašytojai, išvykose po Klaipėdos ir Priekulės apylinkes, susitikimuose su skaitytojais. Minėtinas „vaikų balius“ 1967 metų pradžioje, kai Ieva Simonaitytė buvo pakvieta į viešąjį giminių ir kitų klaipėdiškių vaikus, ir susitikimas su kultūros darbuotojais Klaipėdos kraštotyros (dabar Mažosios Lietuvos istorijos) muziejuje. Yra išlikusi to me-to Albino nuotrauka, kai Ieva Simonaitytė lankėsi pas Stubras. Albinas buvo tarp lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ steigėjų. Su Viktoru Petraičiu, Rūta Mačiūniene, Eva Labutyte, Bernardu Aleknavičiumi ir kitais 1989 m. gegužės 27 dieną surengęs pirmąjį lietuvininkų susiejimą, jis fotografavo kitus jų susiejimus, o labiausiai – Klaipėdos atgimimo sąjūdį.

Stubrų giminė Klaipėdos apylinkėse žinoma mažiausiai kelis šimtmečius. Nuo XVI-II a. pab. jų gyventa palei Miniją Launiuose ir Lankupiuose.

Tėvas Martynas, jauniausias iš brolių, vienintelis išėjo į miestą, per Pirmąjį pasaulinį karą su Vokietijos kariuomene (Lietuvių dragūnų pulko žvalgas) pasiekė Kauną. Po 1923 metų, kai Klaipėdos kraštas prisijungė prie Lietuvos Respublikos, tarnavo Lietuvos dvaruose administratoriumi, laimėjo žemės ūkio parodoje medalį už inkubatoriaus, kuriame šviečiant žibalinei lempai buvo galima vienu kartu išperinti 50 ar net daugiau viščiukų, išradimą. Savo automobiliu vežiojo miško pirklius ir kurortininkus.

Albino dėdė Jurgis Stubra (rašytojos Ievos Simonaitytės tėvas) dėl pavainikės netekęs paveldėjimo, išėjo užkuriomis ir sulaukė santuokinių vaikų. Ilzė ištėkėjo už žinomo klaipėdiškio pedagogo Jono Užpurvio (1891–1992), jų šeima buvo išvežta į Sibirą, grįžo po 13 metų, bet, negalėję čia įsikurti, repatrijo į Vokietiją.

Dėdė Adomas, taip pat išėjęs užkuriomis, iš savo dalies pasistatė vėjo malūną, vėliau

Albinas Stubra, 2002

plytinę ir gamino labai geros kokybės plytas bei čerpes. 1923 metų Klaipėdos krašto sukilimo dalyvis, apdovanotas Ldk Gedimino ordinu. 1939 metais hitlerininkų kalintas, sovietinių okupantų išvežtas mirė Sibire.

Albinas lankė Pempininkų kaimo (dabar Klaipėdos miestas) Pestalocio pradinę mokyklą, 1940 metais su tėvais hitlerininkų ištremtas, gyveno Marijampolėje, Kaune ir Tauragėje. 1944 metais sugrįžo į Klaipėdos kraštą, laikinai jie buvo apsisostę Dėgliuose pas tėvo brolių Adomą, frontui praėjus, vėl įsikūrė Klaipėdos priemiestyje. 1945–1950 metais mokėsi Klaipėdos Vytauto Didžiojo, (vėliau vadintoje I vidurinė) mokykloje, 1950–1953 m. paimtas į sovietinę kariuomenę toliau sportavo: mėtė diską, stūmė rutulį, dalyvavo penkiakovėje, bėgo įvairius atstomus, buvo Jaroslavlio srities (Rusija) čempionas. Grįžęs iš kariuomenės, baigė 11 klasių, 1955 – Klaipėdos mokytojų instituto lietuvių kalbos ir literatūros skyrių. 1955 – 1963 metais dirbo Klaipėdos 1-osios internatinės mokyklos mokytoju, jūreivystės mokyklos (dabar Klaipėdos universiteto Jūreivystės institutas ir kolegija) auklėtoju, Klaipėdos politechnikumo jungtinio konsultavimo punkto ir neakivaizdinio skyriaus vedėju. 35 metus (1964–1999) buvo laikraščio „Klaipėda“ (buvusi „Tarybinė Klaipėda“) reporteris ir fotografas. Už fotožurnalistikos darbus apdovanotas Lietuvos žurnalistų sąjungos premija.

Albinas turėjo vyrenįjį brolių Martyną, kuris žuvo kare, jaunesnius Gediminą Skaistį, diplomuotą agronomą, sodininką ir daržininką, ir Jūratę Viktoriją, grūdų saugojimo ir perdirbimo technologę. Su žmona Angelė Zakarauskaitė-Stubrienė, taip pat pedagoge (1932–1999), užaugino dvi dukras: Rasą Marcinkevičienę, dailininkę dizainerę (vairkaitės Domas) ir Daivą Stubraitę, aktorę (vairkaitės Berta ir Taulė).

Velionis buvo pašarvotas Klaipėdos evangelikų liuteronų bažnyčioje, palaidotas Joniškės kapinėse, šalia savo žmonos.

Vytautas KALTENIS, Vilnius

Voruta Lietuvos istorijos dvisavaitinis laikraštis 917713921067018	Prenumeratos indeksas 0135	Redakcinė kolegija: Tomas Baranauškas, dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, dr. Viktoras Jencius, dr. Napaleonas Kitkauskas, prof. dr. Arnoldas Piročkinas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, adv. Vytautas Zabiela, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė © „Voruta“, 2007. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. aštuonoliktą leidimo metai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 2 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, (8 605) 19 302 Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. Tiražas 1000 egz.	Rėmėjai: Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Tautos fondas, JAV Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas Laikams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66 El. paštas: voruta@voruta.lt Interneto svetainė: http://www.voruta.lt Redakcija: A. Adamkavičius, J. Varnauskas, A. Trečiokienė, A. Šumskas, D. Zacharevičienė, L. Olechnovičiūtė, A. Kurekaitė, J. Vercinkevičius
---	---------------------------------------	--	---